

Publicació
de Rosa Sensat

setembre 2010

P E R S P E C T I V A

E S C O L A R 3 4 7

L'art, una oportunitat
per aprendre

Dones sàvies, les nostres àvies

Un món de persones

Internacionalitzar l'escola

La veu dels infants i joves de Catalunya

Setembre 2010

P E R S P E C T I V A E S C O L A R 3 4 7

Edició i Administració:

Associació de Mestres Rosa Sensat.
Av. de les Drassanes, 3 • Tel. 934 817 373
Fax: 933 017 550 • 08001 Barcelona
E-mail: pescolar@rosasensat.org
<http://rosasensat.org/pescolar>

Consell de Redacció:

Josep Callís, Antoni Domènech, Dolors Freixenet,
Quim Làzaro, Elena Noguera, Joan Pagès,
Vicent Pallarés, Antoni Poch, Aurora Reyes

Director: Miquel Àngel Essomba

Directora adjunta: Mercè Comas

Secretària de Redacció: Mercè Marlès

Disseny gràfic: Vilaseca/Altarriba

Coberta: Núria Hortal

Composició i muntatge: Núria Hortal

Impressió: Romanyà-Valls

Subscripcions i distribució llibreries:

Associació de Mestres Rosa Sensat

Dipòsit legal: B. 2090-1975 - ISSN: 0210-2331

Subscripció anual: Preu soci: 52 euros.

Preu no soci: 63 euros. P.V.P.: 7,20 euros.

«L'editorial Associació de Mestres Rosa Sensat als efectes previstos a l'article 32.1, paràgraf segon del TRLPI vigent, s'oposa expressament a que qualsevol de les pàgines de *Perspectiva Escolar*, o una part d'aquestes, sigui utilitzada per fer resums de premsa. Qualsevol acte d'explotació (reproducció, distribució, comunicació pública, posta a disposició, etc.) d'una part o de totes les pàgines de *Perspectiva Escolar*, necessita una autorització que concedirà CE-DRO amb una llicència i dins dels límits que s'hi estableixin.»

Subscripció a càrrec de:

**Diputació
Barcelona**
xarxa de municipis
àrea d'educació

Amb el suport de:

Ajuntament de Barcelona
Institut d'Educació

Editorial

Que les pantalles ens deixin veure l'alumnat 1

Monogràfic

L'art, una oportunitat per aprendre

De la idea a la creació. *Dimas Fabregas* 2

Llum, color i so. *Anna Sala, Núria Matas*
i *Rosa Canals* 9

L'educació artística a La Riera de Ribes. *Lola Sánchez* i *Mercè Blanch* 16

Les papallones. Una aproximació a la simetria a través de l'educació artística. *Carme Roma* 23

Els artistes a les escoles. *Mila Torres* 28
Educar des de la complexitat de l'art. *Lluís Vallvé* 34

Bibliografia complementària. *Biblioteca Rosa Sensat* 41

Escola

Coeducació
Dones sàvies, les nostres àvies. *M. Àngels Ruiz* 45

Setmana cultural
Un món de persones: proposta interdisciplinària. *M. Pilar Isern* 53

Interculturalitat
Obrim l'aula per internacionalitzar l'escola. *Melinda Dooly* 61

Recerca
La veu dels infants i joves de Catalunya: El desenvolupament sostenible, la diversitat cultural i les condicions de la pau. *Anna Bastida, Ester Casals, Maria Masip, Juli Palou, Josefina Recasens, Cèlia Torres* 67

Novetats

Competències: una oportunitat per repensar l'escola. *Jaume Cela* 75

Novetats bibliogràfiques. *Biblioteca Rosa Sensat* 77

Que les pantalles ens deixin veure l'alumnat

Fa molts anys que sortosament comptem en el camp educatiu amb experiències reeixides de l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, ara més anomenades de l'aprenentatge i el coneixement, gràcies a l'empenta de mestres i professorat voluntariós i agosarat.

Davant l'oportunitat que aquests entorns i eines ens brinden, és important que políticament s'actui per afavorir-ne l'ús i acompanyar els mestres i professorat en aquest procés. Cal dir que les polítiques educatives de diferents moments i mandats han sabut aprofitar el potencial d'aquesta realitat digital, amb encerts i també amb mancances a resoldre i aspectes a millorar.

Actualment, i com en qualsevol canvi –tant el del nou calendari escolar com el de la implantació del projecte edu-CAT1x1–, hem de deixar-nos de titulars i fer-lo amb tots els agents implicats i formats, des de l'alumnat als equips docents, passant per les famílies, fent una política amb previsió, sense presses i amb recursos.

Cal que les xarxes tecnològiques estiguin preparades i les disfuncions no manllevin la il·lusió i provoquin cansament. Per descomptat que els suports tècnics i les millores de connectivitat n'han de facilitar la implementació, però el que cal no és sols assegurar una mínima formació tècnica, sinó una bona formació metodològica del professorat. En aquest sentit es destaca positivament la plataforma de tots els usuaris, que els permet compartir moltes experiències i solucions a problemes comuns, així com cal continuar potenciant els que, des dels inicis, han apostat per les innovacions donant suport a la creació i el manteniment de xarxes de mestres i professorat motivat.

Sens dubte, cal entendre les oportunitats que es generen amb la introducció d'aquestes tecnologies per tal de fer evolucionar les nostres aules cap a uns entorns més d'acord amb els temps en què vivim. Però que les tecnologies no ens enlluernin i que les pantalles ens deixin veure l'alumnat: les seves necessitats, els seus interessos, i el dia a dia de l'escola. El repte és assegurar que l'experiència va més enllà de l'anècdota o la novetat i que, mitjançant el paper de facilitador del mestre i el professorat, avancem en el protagonisme de l'alumnat en la construcció del seu aprenentatge.

2 L'art, una oportunitat per aprendre

Arran d'un taller d'educació emocional vinculat a l'àrea d'Educació per la Ciutadania amb el grup classe de sisè de Primària, sorgeix la idea de fer una història il·lustrada amb capses de fusta com a proposta creativa, la qual implica diversos fils conductors en el processos d'aprenentatge.

De la idea a la creació

**Dimas
Fàbregas
Gomis**

Escola
La Immaculada
Vilassar de Dalt

Els contes il·lustrats com a recurs visual i plàstic al cicle Superior d'Educació Primària

Els contes il·lustrats són un recurs escolar que pot ajudar les nenes i els nens a desenvolupar les seves capacitats visuals, artístiques i culturals. Des de ben petits, els infants ja estan en contacte amb gran varietat i diversitat de llibres; fins i tot molt abans de saber llegir ja disposen d'edicions on el que compta és essencialment la imatge. Nenes i nens, doncs, aprenen abans a llegir imatges que no pas textos.

A l'escola és, per tant, molt important tenir una cura especial a l'hora de triar l'oferta bibliogràfica il·lustrada que posarem a l'abast de nens i nenes tant a les biblioteques d'aula com a la del centre en general, ja que els llibres són un bon recurs educatiu que pot afavorir els aprenentatges de l'alumnat i no només en les àrees Visual i Plàstica o Lingüística i Comunicativa. Com més rica i variada sigui aquesta oferta més contribuïrem a ampliar les possibilitats expressives dels nostres infants.

Als centres és habitual fer activitats on es proposa acompanyar alguna tipologia textual amb una il·lustració. Descripcions, poemes, narracions, contes, etc., sovint són complementats amb un dibuix. Per

tant, si les nenes i els nens estan acostumats a veure i gaudir de llibres amb un suport visual ric, divers i variat quant a tècniques, formats, materials i temàtiques, els oferirem un ampli ventall de possibilitats que els permetrà conèixer i interioritzar tot un seguit de recursos expressius que, en un moment donat, podran aplicar com a creadores i creadors per complementar, interpretar o bé donar suport a un exercici d'expressió escrita.

Emocions i sentiments: el punt de partida creatiu

Arran d'un taller d'educació emocional vinculat a l'àrea d'educació per la ciutadania i els drets humans amb un grup classe de 6è de Primària, s'engega tot un debat prou interessant sobre la manifestació dels sentiments en els nens i en les nenes i la importància de la llibertat a l'hora d'expressar-los. Així es recullen idees com:

- Hem d'aprendre a saber com ens sentim.
- És important anar cap al fons i veure el perquè dels sentiments.
- Les mares i els pares senten el mateix, però ho expressen de manera diferent.

4 L'art, una oportunitat per aprendre

- L'home intenta fer-se el valent (dit per una nena).
- Les noies tenen els sentiments com més desenvolupats (dit per un nen).
- No hi ha tanta diferència entre el sexe masculí i el femení; els sentiments són els mateixos.

A partir d'aquesta darrera idea, la que els sentiments són compartits per totes les persones sigui quina sigui la seva condició, ens proposem anar més enllà i fer una llista de sentiments i sensacions per comprovar si nenes i nens senten el mateix. El resultat és una llista que acaba omplint tota la pissarra de paraules com: tranquil·litat, placidesa, amor, relaxació, confiança, alegria, estimació, por, inquietud, misteri, angoixa, tristesa, solitud, depressió, impotència, ràbia, engany, desconcert, pèrdua, pena, decepció, alleujament, calma, intriga, frustració, benestar, eufòria..., tot un seguit de sensacions que tothom afirma haver sentit alguna vegada.

La motivació: una història il·lustrada

Un cop enriquits pel debat amb companyes i companys, on qui ha volgut ha expressat lliurement el motiu d'haver sentit un sentiment o un altre, i davant la llarga llista resultant, es proposa prendre-la com a punt de partida per a una activitat creativa que impliqui les competències comunicativa, lingüística i audiovisual i l'artística i cultural. Per fer-ho es presenta als nens i nenes el llibre *Kassunguilà* (Fondo de Cultura Económica: Mèxic DF, 2008) de la pedagoga, escriptora i il·lustradora mexicana Monique Zepeda, com a element motivador de l'activitat. La proposta de l'autora és un llibre que parla de sentiments i és il·lustrat a partir de fotografies de caixes de fusta prèviament transformades plàsticament.

La proposta creativa: implicació de diversos aprenentatges

Es planteja als alumnes de fer un treball partint de la llista de sentiments originada pel debat i, formalment, prenent la idea del llibre *Kassunguilà* per treballar les il·lustracions a partir de caixes de fusta. Es fa una valoració de la proposta conjuntament i s'acorden diversos aspectes:

- El treball serà d'autoria compartida: es farà en tres grups integrats per sis persones cadascun.
- Cada grup serà format tant per nens com per nenes.
- S'escriurà un conte en llengua castellana per grup adreçat a nenes i nens petits.
- En el terreny individual, cadascú cercarà elements motivadors que puguin servir de punt de partida per inspirar la història.
- Es definiran el plantejament, el nus i el desenllaç, a grans trets, entre tots els membres del grup.
- De manera individual cadascú redactarà el moment de la història que li correspongui, que anirà associat a un sentiment o a una emoció.
- Posteriorment, es posarà en comú per veure i revisar la coherència global dels textos i es passarà a la creació plàstica.
- La intenció final és tenir els textos editats i relligats en forma de contes per a la biblioteca de l'escola.

Un cop escrites, revisades i enllestides les corresponents històries, *Una cama para Maribel*, *El cumpleaños de Canaló* i *Marandina*, dins les hores de l'àrea de llengua castellana, com que a l'escola s'entén l'Educació Artística com un espai d'experimentació i

6 L'art, una oportunitat per aprendre

descoberta, se centren ja de ple en la part creativa més estrictament visual i plàstica per fer-ne les il·lustracions que han d'acompanyar els textos.

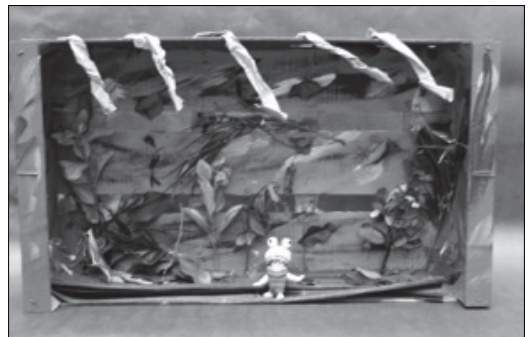
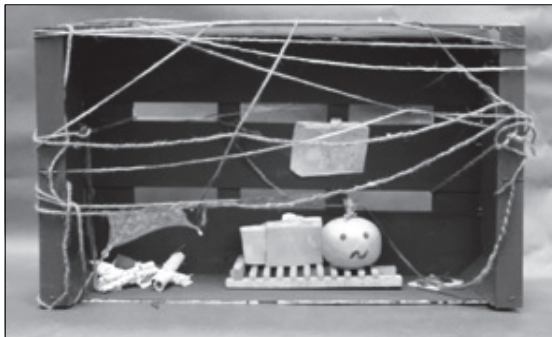
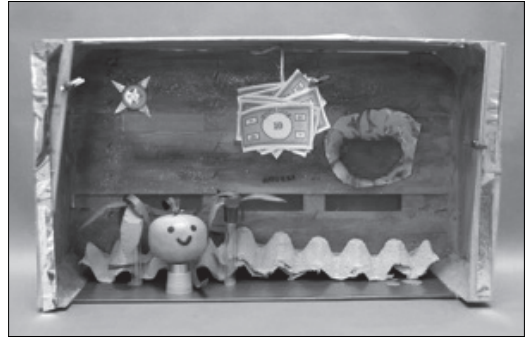
Com a base per començar a transformar, es prenen les caixes de fusta que es tenen més a l'abast: les de fruiteria. Cadascú se'n procura una i es planteja, amb consulta prèvia amb la resta de membres del grup, quins materials, colors, objectes, elements, etc., poden ajudar-lo a reforçar la idea del sentiment que centra el seu fragment de la història. Les nenes i nens d'un mateix grup treballen coordinats i braç a braç dialogant i compartint idees, solucions i materials. D'aquests darrers, se n'utilitzen de diversos tipus: elements naturals, roba, plàstics, pintures de tota mena, papers varis, plastilines, materials de rebuig, cordes, cordills, fils i llanes, enganxines, objectes diversos... Es tracta de trobar textures, colors, reflexos, sensacions, etc., que accentuïn la idea del sentiment que s'explica en el text. S'utilitzen, doncs, tècniques plàstiques mixtes, ja que es tracta de nenes i nens que, de ben petits, estan acostumats a experimentar creativament amb materials diversos i explorar-ne les possibilitats expressives.

Un cop enllestides les composicions –per a les quals s'han dedicat diverses sessions de l'àrea de Visual i Plàstica– es prepara la càmera fotogràfica i es pensa quina tonalitat de fons ha de sortir a la fotografia d'entre tots els tons de papers d'embalar de colors que hi ha a l'escola. Per grups es preparen i es fotografien les *caixes-il·lustracions* una a una amb la intenció d'abocar-les a l'ordinador i procedir a la creació d'un document en format PDF que es pugui imprimir i enquadrar i, també, penjar al web de l'escola.

Un imprevist enriquidor

És aleshores quan, imprevisiblement, apareix una nova idea: ja que totes les històries es troben en un format de presentació de diapositives, previ a la transformació en arxiu PDF, es proposa la possibilitat d'exposar-les a la resta de nenes i nens de l'escola. Es planteja, doncs, un nou debat i s'acorda, ja que s'acosten els darrers dies del curs, convidar els diferents nivells educatius i cicles a anar a l'aula de 6è una estona, on una parella formada entre els autors i autores del conte, diferent cada vegada, els explicarà les diverses històries alhora que s'exposaran les *caixes-il·lustracions* per tota l'aula.

Així s'acorda i això implica tot un treball de memorització, assaig, exposició oral, entonació, gesticulació... en llengua castellana amb l'objectiu de transmetre millor tots aquells sentiments i sensacions amb la narració i fer-ho el més entenedor possible per als més petits que, en escoltar-los, els recompensen picant ben fort de mans.

8 **L'art, una oportunitat per aprendre**

La creació entesa com un procés ric i divers

Per entendre la importància de l'experiència hem d'anar més enllà del simple resultat final, tot i que aquest hagi estat molt satisfactori i hagi donat com a fruit tres contes molt ben il·lustrats. La seva importància rau en el fet d'haver entès l'experiència com a conjunt d'un procés creatiu que ha rebut idees, motivacions, aportacions i solucions de diversos àmbits dels aprenentatges. Analitzant tot aquest procés creatiu, de l'inici al final, veiem com amb aquesta experiència les nenes i els nens de sisè s'han anat desenvolupant de manera competencial en les dimensions lingüística, comunicativa i audiovisual i artística i cultural, però també en la social i ciutadana, en la d'aprendre a aprendre, en la de tractament de la informació i competència digital i en la d'autonomia i iniciativa personal.

Els processos d'aprenentatge, doncs, no es troben aïllats els uns dels altres, sinó al contrari: tenen fils conductors que, com a mestres, hem d'estar atents per copsar-los i saber-los fer descobrir i que, alhora, s'enriqueixin els uns amb els altres i ajudin els nens i les nenes a créixer, a desenvolupar-se i a ésser persones més competents i creatives.

El bagatge de l'escola El Puig en educació artística queda reflectit en aquest article sobre un treball amb els infants de set anys: la llum, el color i el so des de tots els vessants artístics i científics.

Llum, color i so*

Juliol 2009. Tornada de Sant Sebastià a Barcelona. L'equip de mestres de l'escola El Puig d'Esparreguera, satisfet per l'oportunitat de compartir el projecte Oteiza amb la gent de la universitat. Comencen a aparèixer il·lusions i desigs per al curs vinent quan tot just estem acomiadant el treball fet. S'obre la possibilitat de visitar l'exposició «Freqüències». Passem de l'austeritat cromàtica de l'obra d'Oteiza a l'esclat de color d'Eugènia Balcells.

Anna Sala
Núria Matas
Rosa Canals

Escola Cooperativa
El Puig, Esparreguera
<www.escolaelpuig.cat>

Setembre 2009. Després de la pausa de l'estiu, el retrobament. Revifem els desigs de final de curs i ens endinsem en el món d'Eugènia Balcells visitant l'exposició a l'Arts Santa Mònica, amb tots els mestres i alumnes de l'escola.

Les diverses mirades sobre la seva obra ens porten a iniciar múltiples itineraris: la llum, el color, els laberints, l'ombra, els miralls, la identitat..., a través de la química, la literatura, la física, la música, la matemàtica, la biologia, la filosofia... Amb els nens i nenes de la classe del Sol (7 anys) anem descobrint les possibilitats que ens ofereix aquesta visita i el primer fil que tibem, motivats per la identitat que els

* <http://www.documenta.cat/index.php?proyecto_token=92E6BCDE70029F4A-75795B4FE9E11CD6>

En aquest enllaç es mostra tot el procés documentat amb text, foto i vídeo.

10 L'art, una oportunitat per aprendre

dóna el nom de la seva classe, és el de l'origen de la llum, les seves propietats, com es mou... Com els científics, amb el coneixement, l'observació, la creativitat..., ens anem aproximant a la idea que la llum és energia i viatja a gran velocitat.

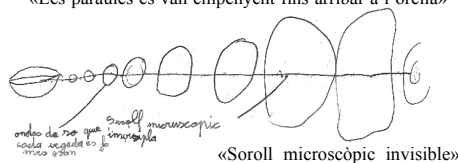
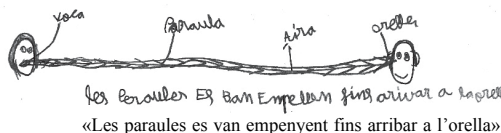
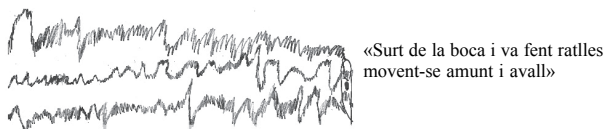
Contrastar les nostres idees amb una experta ens ajuda a validar-les i a apropar-nos a les concepcions científiques de la naturalesa de la llum. I ens fa adonar de la seva provisionalitat, que són vàlides aquí i en aquest moment. El fet de trobar informacions que ens parlen de tot el que fa referència al sistema solar, a les dimensions dels planetes, ens introdueix el concepte de diàmetre i l'enigma de com mesurar-lo.

Comencem elaborant i compartint les idees pròpies per arribar a les de l'antiga Grècia. I es concreta a idear i construir una eina (que acabem identificant amb el peu de rei) que ens permet mesurar el diàmetre d'algunes de les esferes que tenim a mà. Venim, doncs, de fer un treball on hem estat receptius a percebre la llum a través de la vista, intentant comprendre científicament les seves propietats: el seu pes, la velocitat a què viatja, de què és composta, el seu comportament..., i, inesperadament, sorgeix un estímul –en aquest cas una música d'orgue» que ens fa adonar que si tenim els sentits desperts podem percebre la llum i el color a través del so.

J. S. Bach i la seva *Tocata i fuga en re menor* ens mostren la paleta de colors d'un dels instruments més antics i singulars: l'orgue.

Com d'un tub pot sorgir el so?

En tot aquest assaig també ens trobem amb la necessitat de fer visible el camí del so, des que es produeix fins que el percebem. Dibuixar-lo als alumnes dóna l'oportunitat de traduir gràficament les seves intuïcions sobre el fenomen de la producció i percepció del so.

«Onades de so que cada vegada es fa més gran»

«Onades de so que cada vegada es fa més gran»

«Soroll microscòpic invisible»

L'Enric ens fa saber que el seu tiet construeix orgues. L'Albert Blancafort és mestre orguener, té el taller a Collbató i està acabant de construir i muntar el nou orgue de Montserrat.

I de mica en mica, a l'escola comencem a tenir una gran col·lecció de tubs que les mestres i els nens hem anat portant. Si cadascun dels 4.242 tubs de l'orgue de Montserrat té el seu propi color, quins són els timbres dels nostres tubs?

L'experimentació ens porta a diferenciar els sons obtinguts segons la llargada del tub, els materials, els tipus d'embocadura, si té pavelló o campana al final...

Però ens falta l'ajut d'experts per millorar les qüestions d'acústica, per entendre el comportament dels materials, de les embocadures, de la producció del so.

- La col·laboració d'instrumentistes de vent de l'escola ens mostra les diferents embocadures de saxo, trombó, trompeta, clarinet, flauta travessera i gralla, i les muntem en els nostres tubs.

- La visita al taller d'orgues amb el nostre material ens ajuda a trobar les possibilitats sonores dels tubs. Havíem anat seguint el procés de

12 L'art, una oportunitat per aprendre

construcció de l'orgue de Montserrat a partir dels vídeos que hi ha penjats a la xarxa i quan arribem al taller ens ensenya la maqueta i ens explica el funcionament de l'instrument, assenyalant que els registres són la paleta de colors de l'orgue.

Tant l'embocadura com la forma de l'instrument, el diàmetre del tub, la tècnica amb què el fem sonar, influeixen en la pressió que acaba tenint l'aire i que determina el timbre de cada instrument. Són unes quantes de les nocions d'acústica que, amb l'ajut de l'Albert, hem acabat descobrint.

- Comença a haver-hi variables difícils de controlar per nosaltres i l'Oriol Camprodon també ens dona un cop de mà. És clarinetista i un apassionat del didgeridoo, un instrument tan simple que només és un tub elaborat a partir d'un tronc d'eucaliptus, però prou complex per mostrar-nos el seu ric cromatisme a partir dels harmònics que produeix. Ens fa adonar de la importància de la respiració circular i de com l'estat emocional i físic de qui el toca en matisa el so. I ens obre els ulls als valors de la cultura aborigen australiana, lligats a l'estima, el respecte i la cura de la terra.

Ja tenim els instruments resultants de tot aquest procés d'investigació i recerca. Construint-los s'han posat en joc les descobertes amb relació a l'acústica, al comportament dels materials, a la tècnica de producció del so...

Hem pogut fer conscients aquelles empremtes sonores que enregistrem de manera automàtica i que formen part del nostre «magatzem de percepcions».

Ara, si volem fer sonar aquests instruments tots junts, necessitem unes mínimes pautes per posar-nos d'acord amb la intenció que volem donar-hi. I sorgeix la idea d'elaborar una partitura on cada músic tingui prou llibertat per donar expressivitat a l'instrument, tenyint-lo de la personalitat de cadascú.

Els nostres instruments no són gens convencionals i les partitures convencionals no ens serveixen. Busquem alternatives per pautar la interpretació col·lectiva.

Quin color s'assembla a

- el cant d'un canari
- el xiulet del vent
- la repulsió
- una tempesta
- el mugit d'una vaca?

Kandinski

Kandinski considerava que un quadre podia ser la representació visual d'una composició musical. Per compondre a la manera de Kandinski anem descobrint, per una banda, el color del so de cada instrument, la seva textura i, per l'altra, els seus moviments, formes... Els didgeridoos ens proporcionen una atmosfera que es converteix en el suport, en la base de les composicions. Comencem les partitures creant visualment aquesta atmosfera per després poder deixar-hi l'empremta de les característiques sonores de cada instrument.

Podem deixar constància d'una composició mitjançant l'escriptura amb els signes convencionals, expressant-la plàsticament i..., la podem explicar amb paraules? A través del llenguatge escrit donem les indicacions i componem a la manera de Christian Wolff:

14 L'art, una oportunitat per aprendre

«Posa't dret en semicercle al costat dels altres intèrprets
i mira'ls amb molta atenció.
Quan vegis que tothom està a punt,
compta per dintre fins a cinc
i decideix si vols començar fent silenci,
o un so molt llarg
o uns quants de curts, seguits i moguts...
De tant en tant fes una sirena.
No deixis de mirar mai els ulls dels que toquen amb tu.
Si veus que algú et pica l'ullet
és que t'està convidant a fer un diàleg.
Ho acceptes de bon grat.
Quan no tinguis res més a dir fas una estona de silenci
i et mires els altres companys.
Algunes vegades pots tocar pel teu compte.
Quan ja no puguis sentir els altres ni a tu mateix,
para de tocar.
Si algú et mira i fa un cop de cap,
t'està convidant a tocar amb ell.
Si et sembla que ja s'ha dit tot,
t'asseus a la cadira i escoltes com s'apaga.»

Nenes i nens de la classe del Sol (7 anys)

Juliol 2010. Poder mirar aquesta experiència amb una certa distància, ens permet relatar-la amb un ordre que no ha estat el real, però que és necessari per entendre el procés seguit. Un procés on cal anar prenent decisions a partir de l'escolta de les nenes i els nens, on s'acullen o s'abandonen idees i propostes, on s'entrecreuen i connecten interessos que van donant forma al treball.

Moure'ns amb els diferents llenguatges ens dona la possibilitat d'acostar-nos a aquesta globalitat que tan sovint busquem, que ens és del tot necessària per abordar la complexitat. Cadascú ha pogut trobar el seu lloc, des del reconeixement de les històries individuals i de la seva pròpia manera de ser, acceptant compromisos i compartint troballes, treballant per arribar a l'harmonia en el sentit més ampli del terme. Tot això fa que ara, un cop hem reflexionat sobre el procés, prenguem consciència de com s'ha reforçat el sentiment de pertinença i puguem percebre la plenitud que aquesta experiència ha aportat al grup.

16 L'art, una oportunitat per aprendre

L'experiència que exposen des de l'escola La Riera de Ribes recull com, en la pràctica, l'educació artística s'articula dintre de les diferents estratègies organitzatives com els racons, els projectes i els tallers, i ho fa en tots els diferents nivells de l'escola.

L'educació artística a La Riera de Ribes

**Lola Sánchez
i Mercè Blanch**

Nosaltres creiem que el treball ha de ser globalitzat i pren sentit quan entenem l'escola com un espai on diferents persones comprenen críticament el món, on s'afavoreix el creixement inclusiu i compartit, on les idees dels nens i de les nenes són la base per al treball, on de la funcionalitat es passa a l'àrea com a objecte d'estudi, on els contextos personals i comunitaris culturalment són rics i complexos, on la gestió és compartida, on pren valor la representació en la comunicació, on la formació compartida i innovadora es viu com un enriquiment personal i de grup, on el paper del docent és el de permetre dir, representar, pensar, utilitzar diferents tipus de llenguatges, d'eines... per entendre i organitzar la realitat.

Des d'aquest sentit l'escola té el repte d'afrontar el currículum i ho fa partint de diferents aspectes que es relacionen entre ells. Per tant, quan ens preguntem «Què volem que aprenguin els i les nostres alumnes?», la resposta és «Que aprenguin a actuar en l'ús de les competències clau: des de la interacció en equip, des de l'autonomia i des dels sabers.

Totes aquestes intencions es concreten en la pràctica del dia a dia en les diferents estratègies organitzatives: Racons, Projectes, Tallers, Sortides i Colònies. L'educació artística s'articula dins d'aquestes estratègies.

Racó d'Artista

El Racó d'Artista és l'espai on es treballa bàsicament **el bloc d'explorar i percebre**. Es presenten tant tècniques com moviments artístics, autors...

A tall d'exemple, explicarem el treball fet pels alumne d'Infantil, primer, segon i tercer sobre un autor.

Al Racó d'Infantil hi accedeixen al mateix temps alumnes de P3, P4 i P5, que així poden interactuar entre ells.

Al Racó de Primària Primer Cicle hi participen alumnes de primer, segon i tercer. En el cas d'aquest treball, tots dos grups van seguir el mateix pla de treball.

Presentar l'autor: Leandre Cristòfol

- Cerca d'informació al Youtube
- La vida del personatge
- Presentació de l'obra
- Anàlisi de l'obra

18 L'art, una oportunitat per aprendre

A l'aula hi ha un ordinador, mitjançant el qual, de forma conjunta, es busca la informació i es fa un petit debat del que l'alumnat ha trobat. També es busca la imatge de l'autor.

L'obra s'analitza:

- el material utilitzat,
- com està treballat,
- les formes,
- la mesura...

I tot això es posa en relació amb la part expressiva de l'obra:

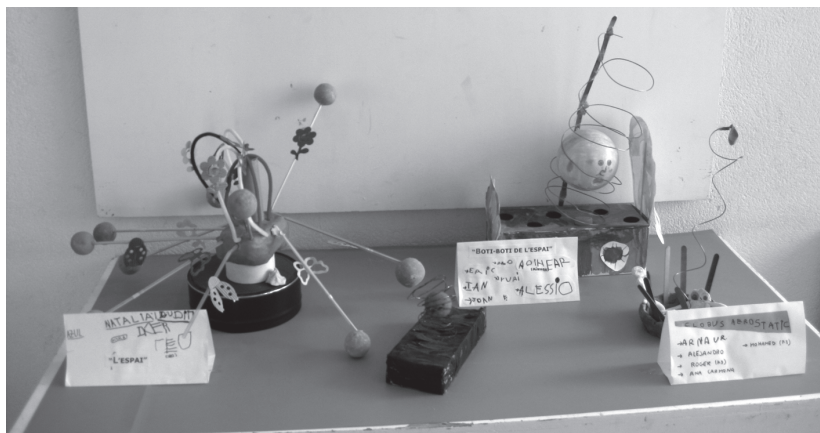
- què vol dir l'autor,
- per què utilitza aquest materials,
- el nom de les obres.

Una vegada feta l'anàlisi passem al segon bloc:

Interpreta i crea

Fem nosaltres com en Leandre Cristòfol. Utilitzem material el més semblant possible, en aquest cas filferro de colors i d'altres que ens puguin ajudar a completar l'obra.

Aquest treball és individual, en altres ocasions pot fer-se per parelles o per grups. Un cop fet el treball els alumnes han de pensar com l'exposaran i el títol que li volen posar. Un cop solucionat això, ja podem exposar-lo.

En aquest procés té molta importància **la comunicació**. Els alumnes, en petits grups, expliquen el treball als que no hi han participat.

Aquesta manera de treballar en el Racó es fa extensiva a tota la resta de cicles.

Projectes

Dins els Projectes, l'educació artística pren sentit sobretot com a element comunicatiu. És per això que no és estrany trobar exposats, de manera plàstica i artística diferents temes per tota l'escola.

Un exemple d'aquesta funció comunicativa és el treball del projecte Els Robots, fet per alumnes de P4.

La classe tria per nom **Els Robots** i té molt interès a **fer un robot que pugui fer funcionar**.

A partir d'aquest interès, els alumnes desenvolupen tot un treball d'investigació:

- Cerquen informació a Internet.
- Busquen experts a la classe que els ensenyin robots i com funcionen i quins tipus n'hi ha. (Pare d'un alumne.)
- Els alumnes de 6è els ensenyen el que han muntat ells i els expliquen com ho han fet.
- Visiten una fàbrica on hi ha un braç robotitzat.

Després de fer tot l'estudi, s'adonen que ells no poden construir un robot i fer que funcioni... Aleshores es plantegen què poden fer que s'assembli més al seu interès: **construir un robot amb material de rebuig i fer una animació amb fotografies**.

La idea surt d'una conferència que fa un dels alumnes explicant com

20 L'art, una oportunitat per aprendre

es construeix amb el Lego i ho presenta, juntament amb el seu pare, mitjançant un Power Point i una pel·lícula on es veu com es construeix un cotxe, i d'un petit robot fet amb material de rebuig i que va amb piles i que corre i escombra, que ha fet el pare d'un altre nen de la classe.

Decideixen en grups de 4 alumnes fer 6 robots.

El procés és:

- Triar el tipus de robot: robot cantant, braç robotitzat que fa cotxes, robot rescatador, robots humanitzats que juguen a hoquei, robot elefant i robot espia.
- Dissenyar com ha de ser.
- Buscar el material.
- Construcció del robot: els alumnes de 4t que també fan animacions els ajuden a construir-lo.
- Veure com es fa el moviment: en aquest punt intervé el mestre d'informàtica, que porta a terme el projecte de Cinema en Curs amb els alumnes de 4t, 5è i 6è. En gran grup analitzen el moviment d'un ninot articulat i fan fotos mentre el mouen per veure quantes en calen perquè el moviment sigui el més natural possible.
- Fer les fotografies: per grups es preparen els espais i cada un d'ells es cuida de manera rotativa de les feines que cal fer:
  - Control de càmera (1)
  - Disparar les fotos (1)
  - Moure el robot (2)
- Muntatge: quan ja estan les fotos, es passa al que està fet en programa de senzill, en aquest cas el Movi Maker.

Cada un del membres del grup fa totes les feines: posar títols i crèdits, muntar les fotos a la línia de treball després de mirar si estan totes bé, i afegir sons i música.

Per acabar el treball, la mestra d'informàtica encadena totes les animacions i es fa un DVD com a presentació del Projecte.

Aquest DVD s'exposa a l'entrada de l'escola perquè tothom el pugui veure. També es penja al blog d'aula.

Tallers

Els Tallers, per a La Riera de Ribes, són l'espai on es treballen les festes i bàsicament el Carnaval, que necessita de l'educació artística perquè resulti ben lluït.

El treball consisteix a fer la disfressa i després preparar una dansa que es ballarà a la plaça del poble.

L'escola tria un tema global i cada nivell (dues aules cadascun) tria la disfressa que vol. En aquest cas, el treball és d'alumnes de 1r.

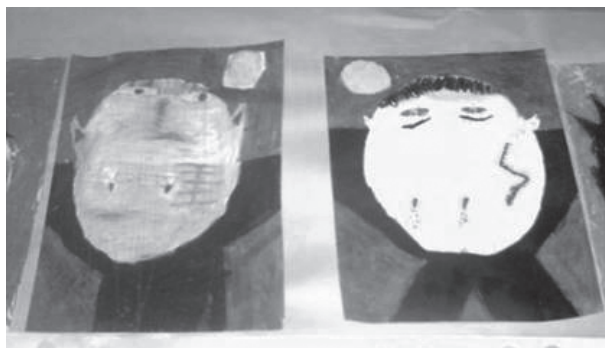
Trien anar disfressats de vampirs.

Procés:

- Buscar informació de qui són i com van vestits els vampirs.
- Busquen capes, com estan fetes...
(en porten de casa, en busquem al racó de joc simbòlic...).
- Trien fer-ne una que és mitja circumferència.
- Qui sap fer una circumferència gran? Ho proven de moltes maneres, amb un transportador gran, a mà alçada, amb un compàs de pissarra... Un alumne els ensenya a fer-ho amb un cordill i llapis.
- Cal mesurar i utilitzar regles... fins a trobar la mida.

22 L'art, una oportunitat per aprendre

- Fan, entre tots, un patró i les mares les fan amb plàstic.
- Dissenyen com han d'anar pintats, dibuixen cares maquillades per triar quina els agrada més.
- Porten músiques de casa per triar els 2 minuts que ha de durar la dansa.
- Per grups pensen quines coreografies es poden fer i entre tots en muntem una. La mestra de música els ajuda a polir-la i arrodonir-la.
- Per fi, el dia de Carnaval ballem la coreografia a la plaça.

Tot el treball d'educació artística s'articula de la mateixa manera a tots els nivells de l'escola i només canvia l'edat dels alumnes. El valor de la feina ben elaborada i acabada és igual per a tots.

Explorar, percebre, interpretar i crear no són només àmbits de l'experiència estètica sinó que es poden aplicar a totes les disciplines del currículum.

La possibilitat de comunicar des d'aquesta àrea i dins les altres esdevé una opció més, individual i col·lectiva.

L'experiència d'educació artística que s'exposa es fa en el Cicle Inicial de Primària. Es treballen la plàstica, la música i la poesia entorn del tema de les papallones.

Les papallones. Una aproximació a la simetria a través de l'educació artística

0. Introducció

Aquests curs 2009-2010 he engegat, amb el suport de l'escola, una nova experiència emmarcada dins del pla d'autonomia, treballar l'educació artística (plàstica i música) conjuntament en el cicle inicial de Primària. Una de les sessions preparades per dur a terme una tarda de tardor amb els alumnes de primer era una escultura d'E. Chillida titulada *Escoltant la pedra IV* (1996). Havíem de treballar amb fang... No explicaré els detalls d'aquesta sessió ja que a causa d'un tall d'aigua general a tota la població de la Seu d'Urgell vaig haver de canviar en un tres i no res la sessió a realitzar... L'experiència que us explicaré surt fruit de les circumstàncies en les quals ens trobem dia a dia a l'escola. Tot i les programacions, a voltes els mestres hem de fer ús de la imaginació i la improvisació.

Tenia a mà un material fotogràfic mig preparat amb vista a la primavera... i d'aquí surt l'experiència que a continuació us explicaré.

1. Aprendre a mirar i veure

A partir del conte *Papallones* de la pàgina web <www.una-màdecontes.cat> que mirem tots a través del canó de la classe

Carme Roma Salvó

Mestra de Primària.
Especialista d'Educació Musical.
Escola Pau Claris de la Seu d'Urgell

24 L'art, una oportunitat per aprendre

comencem una conversa del que els alumnes han vist, del que han descobert, dels materials utilitzats, del gust del menjar i del que no es menja, dels petons, dels que ens agrada...

2. Aprendre a descobrir

Després de conversar i aportar entre tots diferents coses descobrim la paraula clau per portar a terme el treball que proposo: la simetria. Intentem explicar aquesta paraula a través del dibuix d'una llufa que he fet a la pissarra i, de moment, no ens en sortim... Que si és dibuixar el mateix però al revés, que si és copiar l'altra meitat igual, que si ho calquem quedarà simètric... Tot el que diuen ho aplico a la meitat de la llufa dibuixada amb guix. Ens fem un fart de riure amb el que surt cada vegada que intenten explicar-m'ho (vegeu imatge).

Després de molts intents arribem a la definició correcta i també descobrim que les papallones i els aliments del conte que hem vist tenen un eix de simetria.

3. Tres activitats en una

Amb aquesta experiència treballarem tres arts: la plàstica, la música i la poesia. Amb la plàstica intentem reproduir la meitat de la papallona de la imatge, amb la música aprendrem una cançó que ens parla de les papallones, amb la poesia buscarem un rodolí o poema curt inspirat en les papallones.

4. Material

Per a plàstica:

- full blanc DIN A3
- tisores i cola
- llapis i goma
- retoladors
- imatges de papallones del calendari del Consell Comarcal de l'any 2009 (amb un calendari en tenim per a 24 alumnes)

Per a música:

CD *Vola, vola papallona* produït per l'Escola de Música Creu Alta de Sabadell. Cançó del mateix títol: text d'Eulàlia i Mariona Sánchez i música de Mariona Sánchez.

Per a poesia:

busquem a l'ordinador en petit grup i a través d'Internet un petit text poètic sobre les papallones. Triem entre tots el següent: «La papallona tan àgil xucla el nèctar de les flors, és pintada amb vius colors però tota ella és molt fràgil».

5. Desenvolupament de les activitats

A educació visual i plàstica:

- retallar per la meitat les imatges de les papallones,
- doblegar la cartolina DIN A3 per la meitat perquè quedi marcat l'eix de simetria,
- enganxar la imatge que ha tocat a cadascú coincidint l'eix de simetria de la papallona amb el doblec del full,
- dibuixar amb llapis la meitat de la papallona que falta,
- resseguir amb retolador negre el llapis,
- acolorir la papallona amb els retoladors de colors,
- pintar el fons (en algunes fotos).

A educació musical:

- escoltar la cançó «Vola, vola, papallona»,
- aprendre la lletra i la melodia de la cançó,
- reconeixement de les veus i els instruments,
- interpretació de la cançó.

A l'art poètic:

- buidat del vocabulari,
- descobrir paraules similars però no iguals,
- conèixer conceptes i accions noves.

6. Treballs complementaris i d'ampliació

Segons les ganes i els mestres implicats, es poden estirar molts fils relacionats amb el treball concret d'educació artística. Totes les àrees hi tenen les seves connexions: treball amb la simetria corporal a educació física, treball d'observació i evolució del cuc de seda a papallona a coneixement del medi natural, treball de poemes curts i rodolins a l'àrea de llengua catalana, treball de sentiments i mostres d'afecte a coneixement del medi social i cultural...

7. Valoració

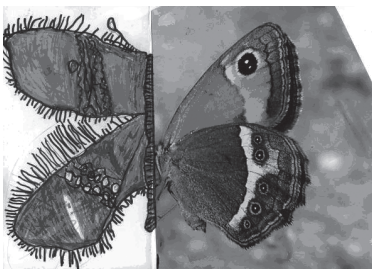
La valoració personal que faig de les activitats és molt positiva. Els resultats de color de les obres dels nens i nenes són espectaculars, vistosos i molt elaborats. S'han superat ells mateixos amb escreix i mentre dibuixaven no paraven de cantar la cançó de les papallones...

Sortir de la programació pot donar també bons resultats i ganes de superació.

La classe va semblar que gaudia d'una primavera durant la tardor amb tantes papallones!!!

Dos comentaris per cloure aquesta experiència: «les arts no estan renyides entre elles, es necessiten i es complementen» i «fem ús de la improvisació i la imaginació en els moments de contradiccions i dificultats, prepararem nens i nenes flexibles i adaptables als canvis que es presentin al llarg de la vida».

«Els artistes a les escoles» és una manera d'apropar els infants i els joves a l'art en viu. L'article exposa l'experiència que es du a terme a Sabadell per donar a conèixer els artistes locals, els quals entren en contacte directe amb l'escola.

Els artistes a les escoles

Mila Torres

Directora de
l'Escola Onze
de Setembre.
Doctora en
Història de l'Art.

«Els artistes a les escoles» es tracta d'un curs de formació del professorat ofert pel CRP de Sabadell, la directora del qual, Montse Fons, ha cregut i recolzat des d'un primer moment en el que es tractava tan sol d'una idea que es volia portar a terme. L'objectiu principal del curs ha estat introduir l'aprenentatge de l'art plàstic per mitjà del coneixement d'un artista local el qual ha entrat en contacte directe amb l'escola. Això ha permès crear una motivació per l'art degut a la curiositat pel món dels artistes que ha despertat en els alumnes.

Un projecte que es dur a terme al llarg del curs acadèmic.

Els artistes que han format part d'aquest projecte són: Magda Esterli, Sabrina Sempere, Candida Bracons, Maria Romaní, Carles Bellosta i Jordi Junyent.

Sempre s'ha tendit a desenvolupar el vessant pràctic de la plàstica a causa de la motivació pròpia que susciten els materials i tècniques que s'han d'utilitzar. Però els continguts que es desprenen d'una obra plàstica van més enllà d'uns plantejaments de tipus manual, especialment si entenem aquesta representació visual com un llenguatge de comunicació.

Comunicació plàstica, visual i de llenguatge és el que es vol oferir amb aquesta metodologia.

Hem d'ensenyar els nens a veure, analitzar, comprendre i realitzar imatges. Amb aquest objectiu es vol apropar l'art dels artistes plàstics de la ciutat a les escoles.

Llegir imatges, apropar l'art en general al professorat i, per tant, a l'alumnat, per passar després a la concreció de l'obra d'un artista i establir amb ell/a un vincle de comunicació en tots els nivells.

La intenció és posar en contacte l'artista i la seva tasca amb els alumnes i desmitificar-lo com a ésser «diferent». Per poder realitzar aquesta tasca es fan sessions teòriques referents a la lectura interpretativa d'imatges, unes pautes per treballar amb els alumnes, un seguiment del treball que s'estigui desenvolupant i una entrada en contacte amb l'artista.

És fonamental apropar els nostres alumnes a l'art en viu. És millor que comencin de petits a veure art i visitar museus, galeries, estudis d'artistes..., perquè així entren en les arts, en el plaer: el coneixement és plaer. A partir del coneixement d'una obra, d'una exposició, els alumnes es motiven per conèixer més coses de l'artista.

30 L'art, una oportunitat per aprendre

La vivència de les obres d'art produeix, sens dubte, a banda del particular gaudi estètic i de reflexions més o menys pertinents, una necessitat de participar en processos de creació, d'expressió. Després de visitar una exposició o de treballar amb determinades obres –en el nostre cas va ser després de veure obra de l'artista–, els nens i les nenes o molts nens i nenes van sentir la necessitat de pintar, modelar, escriure..., en definitiva, fer alguna cosa que els permetés expressar algun sentiment o vivència, cercar plàsticament alguna idea que se'ls acudia, experimentar amb materials i tècniques noves o conegudes...

Els artistes proven, volen arribar més enllà, fent visibles les seves sensacions, com els nens. Els nens i les nenes necessiten els artistes a prop (museus, galeries, interrelació a l'escola). Veure imatges és el que fan quan no saben llegir. Estan en un moment en què s'hi fixen molt, capten molts detalls i poden aprendre molt dels artistes. Els nens i les nenes no estan lluny dels artistes i tenen un llenguatge que els apropa als pintors i altres creadors. Per tant, aquesta idea de treball pot ser aplicada tant a Infantil i Primària com a Secundària.

El projecte pretén:

- Ensenyar a veure per comprendre: això implica la necessitat d'educar en la percepció, de desenvolupar la comprensió estètica, d'emocionar-se a través de la immediatesa de la percepció sensorial.
- Ensenyar a fer per expressar-se: a partir del coneixement i la comprensió que proporciona observar i desenvolupar una actitud d'indagació, producció i creació.

«Els artistes a les escoles» és un projecte interdisciplinari que inclou una exposició del que s'ha treballat. D'aquesta manera, l'Educació Artística és una eina integradora i motivadora que funciona lligada als altres coneixements del currículum, que permet veure l'ensenyament de l'educació artística com una forma més àmplia de coneixement i com a instrument generador de la formació global de l'alumne.

Partint del centre d'interès que ens proporciona la creació d'un artista plàstic es treballa el projecte.

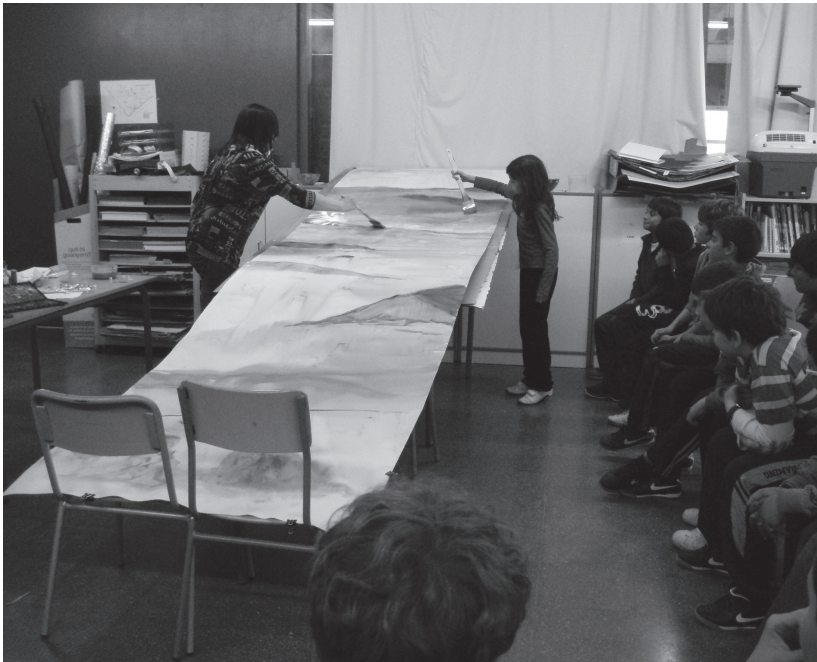
El treball que es porta a terme amb els alumnes és de caire

competencial sobre l'aspecte concret de la realitat que ens proporciona el treball directe amb un artista desenvolupant activitats que requereixen l'aplicació de coneixements de diverses àrees: Educació Artística, Català, Castellà, Anglès, Matemàtiques, Música, Coneixement del Medi, TIC, EF, educació emocional i habilitats de pensament.

Alhora, aquest projecte porta a terme l'adquisició de les competències bàsiques, ja que:

- Es crea en l'alumne el desig de saber coses noves, de formular preguntes, de reflexionar sobre el propi saber, de cercar nous coneixements i reflexionar sobre el propi procés d'aprenentatge.
- S'activen la comunicació, el diàleg i la discussió en tenir la possibilitat d'establir contacte amb una persona aliena a l'escola que els permet entrar en contacte amb una visió diferent de la realitat.
- Alhora incentiva processos d'investigació que impliquen recerca, selecció i interpretació de la informació que es rep de l'artista convidat, el sorgiment de nous dubtes i noves preguntes.

32 L'art, una oportunitat per aprendre

Tot aquest procés es porta a terme de la manera següent:

En primer lloc s'entra en contacte amb un/a artista plàstic/a de la ciutat, amb la intenció de voler no només conèixer l'obra de l'artista, sinó de treballar amb ell/a juntament amb els alumnes i fer extensible la seva creació a diferents matèries curriculars.

El resultat ha estat molt positiu, ja que ens ha permès comprovar que l'art serveix com a motivació per treballar qualsevol matèria des d'una vessant divertida, dinàmica i engrescadora.

Abans de conèixer l'artista es presenta als alumnes la seva producció, es fa una lectura d'obres i ells s'imaginen com és l'artista i per què fa aquesta creació. Les idees dels alumnes són sempre impressionants.

A partir d'aquí, el contacte amb l'artista és molt emocionant. Els alumnes treballen amb ell/a concentrats en la seva feina i gaudint de l'experiència i de la sensibilitat que es desprèn del moment.

Amb anterioritat o posterioritat a aquesta tasca, sempre s'entrevista l'artista, i aquelles idees que s'havien imaginat tant d'ell/a com de la seva obra superen la realitat.

Seguidament s'estableix amb l'artista un vincle de comunicació a tots els nivells: plàstic, de llenguatge, matemàtic, musical, de coneixement del medi, de les TIC i, fins i tot, d'expressió corporal.

Hem pogut comprovar que el mètode d'aprenentatge artístic és un sistema ideal per exercitar la flexibilitat mental. I és per això que no l'hem volgut tractar com un fet aïllat, sinó com una eina tan instrumental com conceptual, extraordinàriament útil per complementar, motivar i reforçar els coneixements que provenen d'altres disciplines.

L'art ha sortit dels límits dels quadres i ha omplert les nostres classes.

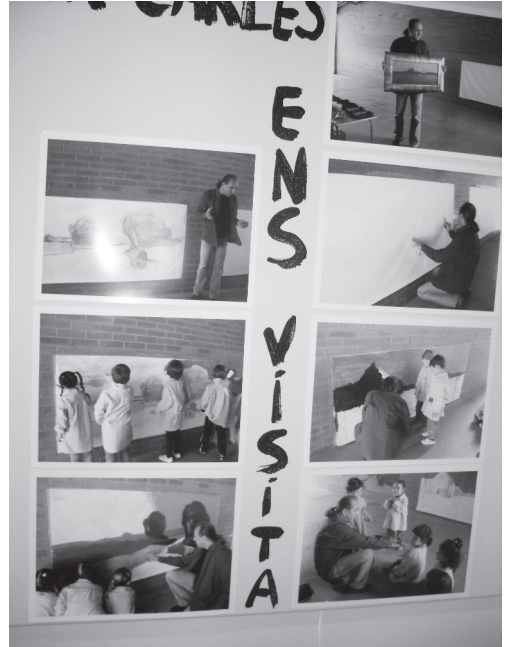
El procés d'ensenyament i d'aprenentatge d'aquest curs, desenvolupant les competències mencionades, fa que els alumnes **aprenguin a:**

- Pensar i comunicar
- Descobrir i tenir iniciativa
- Conviure amb els companys
- Ser i actuar de manera autònoma

És a dir, contribueix a una educació total dels alumnes.

Amb «Els artistes a les escoles» hem après a gaudir de l'art que ens presenten els artistes i del que els alumnes han estat capaços de produir. Hem desenvolupat sensibilitat davant les manifestacions artístiques i a la vegada hem après a mirar, la qual cosa implica alhora una sèrie de conductes com l'observació, distinció, relació, interpretació, anàlisi i síntesi. Hem treballat l'educació emocional i les habilitats de pensaments.

El resultat ha estat uns alumnes treballant amb ganes i entusiasme, gaudint de l'aprenentatge i comprovant que els continguts que es desprenen d'una obra plàstica són molts i sempre enriquidors. Hem aconseguit fer vibrar als nens amb l'ajuda d'uns artistes, amb la bellesa.

Els llenguatges i les arts ens permeten representar el món, les idees, els sentiments i les sensacions, tot enriquint, d'una banda, el pensament, i permetent, de l'altra, nivells de comunicació cada cop més elaborats. Contribueixen decisivament a la construcció de la complexitat social i cultural que ens envolta.

Educar des de la complexitat de l'art

Lluís Vallvé

La història de la vida és, potser, la història de la complexitat. Un procés que començà en unir-se les primeres partícules a la recerca de la complexitat, primer elèctrica i després química. A partir d'aquestes primeres minúscules partícules, l'atzar, o la determinació que provoquen les lleis de la combinatòria, van generar noves estructures cada vegada més grans i van desenvolupar un ampli catàleg d'elements cada cop més complexos. Aquests, alhora, es combinaren generant masses de diferents mides: una gran varietat de molècules molt més grans que aquelles primeres partícules i ara cada una d'elles amb característiques ben diferents.

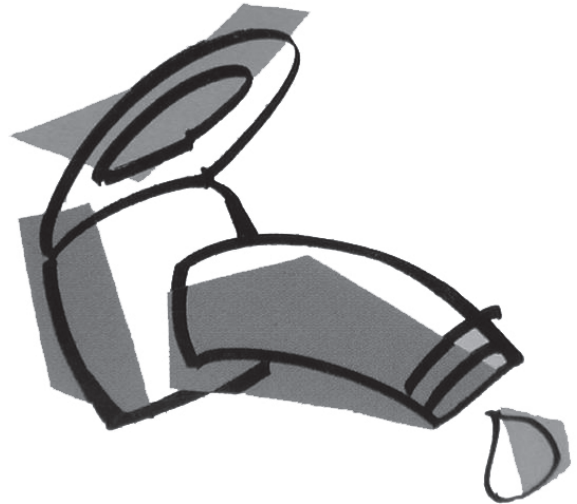
La combinació d'algunes d'aquestes molècules en condicions ambientals especials, que es produeixen en alguns planetes, possibilita i desencadena una nova cursa, la cursa de la complexitat biològica: l'evolució que va de les primeres estructures, que podríem considerar vives, als éssers vius més complexos que coneixem.

En aquest llarg camí, el procés d'humanització és un fragment molt curt en el temps, però un pas molt significatiu que ens condueix a la construcció de noves complexitats socials cada cop més globals.

Als éssers humans sempre ens ha preocupat saber on, quan i com comença la vida. Quan podem considerar que una partícula pren vida?

Quan és capaç de reproduir-se? Quan de la mateixa manera que viu, pot morir? Quan, a més a més, és autònoma?... Observant l'entorn no sempre és fàcil contestar aquestes preguntes.

Els éssers humans, amb aquesta visió tan egocèntrica que ens caracteritza, ens hem entestat també a determinar quan i com apareix l'ésser humà com a tal. Això, en alguns moments, ha portat a grans equívocs. Al llarg de la història s'han produït actituds racistes o misògines, amb el menyspreu a les dones, a alguns pobles o races i, fins i tot, de vegades, a la natura mateix, en moure la barrera que emmarca o delimita aquest ésser (que tendim a considerar tan superior) i la societat que representa.

Una de les formes culturals que pren aquesta barrera que pretén identificar-nos com a éssers humans és l'ànima. L'ànima, pels cristians, igual que l'esperit per moltes religions, seria un tret diferenciador dels humans enfront del altres éssers vius. Al llarg dels anys, per definir aquest concepte i determinar quins éssers disposen d'ànima, hi ha hagut grans debats en el si de les jerarquies religioses. Aquests debats canvien i estan condicionats per la visió dominant de cada societat i de cada moment. Aquests debats, traslladats a l'àmbit polític i als parlaments, amb una visió laica, han servit perquè, a poc a poc, es vagin reconeixent els drets negats durant anys a una gran part dels éssers humans i també a altres éssers vius. Però encara avui hi ha governs i qui, també a escala individual, marca aquesta frontera de forma molt restrictiva i deixa alguns col·lectius en situacions totalment discriminatòries.

Però sempre hi ha hagut altres formes menys visceral i molt més raonades d'intentar marcar l'instant de l'aparició dels humans. Alguns autors havien especulat que l'aparició del llenguatge era el tret humanitzador per excel·lència. Sens dubte que l'aparició dels llenguatges és una conquesta i ens obre les portes cap a la complexitat social i esdevé un pas vers la construcció del pensament i també de la

36 L'art, una oportunitat per aprendre

intel·ligència. Però ja fa molts anys que es coneixen estructures comunicatives o llenguatges en diferents espècies animals. Per tant, el límit es difumina i continuem tenint desdibuixada la frontera buscada.

Un altre dels trets que sovint es marcava com a identificador d'aquest procés d'humanització era l'ús d'eines, però també l'estudi de l'entorn animal ens ha fet descobrir com, per exemple, ximpanzés i orangutans fan servir pedres i branquillons, que fins i tot elaboren o perfeccionen, per treure formigues d'un formiguer o per esberlar algun fruit. Segur que com més complexa és l'eina més endavant estem en aquest procés. No és el mateix un estri per picar, per ben construït que estigui, que una eina tan complexa com un ordinador. El mateix succeeix amb els llenguatges, que, al cap i a la fi, podem considerar eines de la comunicació i del pensament. Segur que com més elaborat esdevé el llenguatge més ric és el pensament que porta associat i que al mateix temps provoca. Així, l'adquisició del temps condicional, com explica Antonio Marina, va permetre de pensar més enllà de l'ara i aquí. Va permetre superar la resposta com a simple acte reflex. Va trencar el tàndem estímulo-resposta. El fet de poder preguntar-nos què passaria si féssim una altra cosa o què hauria passat si no l'haguéssim fet, ho canvia tot radicalment. El temps condicional ens obre les portes a la llibertat d'actuació però alhora als remordiments i a la responsabilitat que genera la capacitat de poder planificar per endavant. Com més complex és el llenguatge més complex pot ser el pensament i per tant les nostres actuacions. Les estructures tan complexes dels videojocs, la literatura, el cinema, el teatre o les sèries actuals sens dubte estan incidint en les capacitats de lectura, representació i interpretació dels éssers humans actuals. De retruc estan canviant les formes comunicatives i de pensament de la societat actual i, per tant, incidint sobre la intel·ligència individual i col·lectiva.

Una altra de les conquestes més significatives d'aquest procés d'humanització ha estat l'art. Aquest art que es desenvolupa en paral·lel al procés de complexitat social en què està immers l'ésser humà. L'art, aquesta activitat essencialment humana que ens parla dels neguits, dels sentiments, de les sensacions i les preocupacions de l'artista, però també del moment i la societat que envolta l'obra d'art des d'una dimensió estètica. L'art que s'insereix en les vides de les persones en totes les societats i pren mil formes i configura l'imaginari dels pobles. Encara que m'agradaria pensar que l'art és l'element

identificador que marca l'inici dels éssers humans, he de dir altre cop que això tampoc ens ho podem apropiari del tot. Hi ha construccions fetes per animals que, malgrat que és discutible si les podem considerar art o no, ens mostren que els animals són uns grans arquitectes a l'hora de dissenyar els nius, els caus o els seus habitatges. Potser no són artistes, però són uns grans artesans. A més, l'au del paradís fa el que sí podríem considerar una forma incipient d'art. De la mateixa manera que el paó desplega la seva espectacular cua per impressionar la femella, es dedica a aplegar tot el que troba al seu voltant i fa una parada davant seu, a l'entrada del cau, esperant impressionar la seva parella. L'únic motor a l'hora de triar el que troba i d'endreçar-ho es podria considerar que és estètic.

Els llenguatges i les arts ens permeten representar el món, les idees, els sentiments i les sensacions, enriquint, d'una banda, el pensament, i de l'altra, permetent nivells de comunicació cada cop més elaborats. Contribueixen decisivament a la construcció de la complexitat social i cultural que ens envolta. Ens permeten construir un pensament cada cop més ric i compartir-lo, i deixar així un llegat social. D'altra banda, els nous llenguatges que ens permeten les noves tecnologies i els mitjans de comunicació actuals, escurcen les distàncies del pensament i fan que aquesta complexitat social esdevingui cada cop més global. Internet s'està convertint en el sistema nerviós de la nova globalitat social que comunica persones, grups, pobles i generant respostes inimaginables fa uns anys.

En aquest procés de desenvolupament de complexitat social i cultural, l'educació hi hauria de jugar un gran paper: per una banda, transmetent els llenguatges, les eines i les habilitats que ens han anat

38 L'art, una oportunitat per aprendre

humanitzant, i per l'altra, a partir de les arts, abordant les preocupacions, els sentiments i les emocions que ens han conduït fins a on som. Això potser ens podria ajudar a descobrir les que esdevindran motors per seguir endavant.

En aquest procés de complexitat social les formes i organitzacions que ha anant prenent el sistema educatiu han variat molt en el temps i han canviat i canvien en funció dels pobles i les cultures. Per això les societats, cada vegada més complexes, es veuen obligades a desenvolupar sistemes educatius més complexos per poder donar resposta a les expectatives socials i individuals.

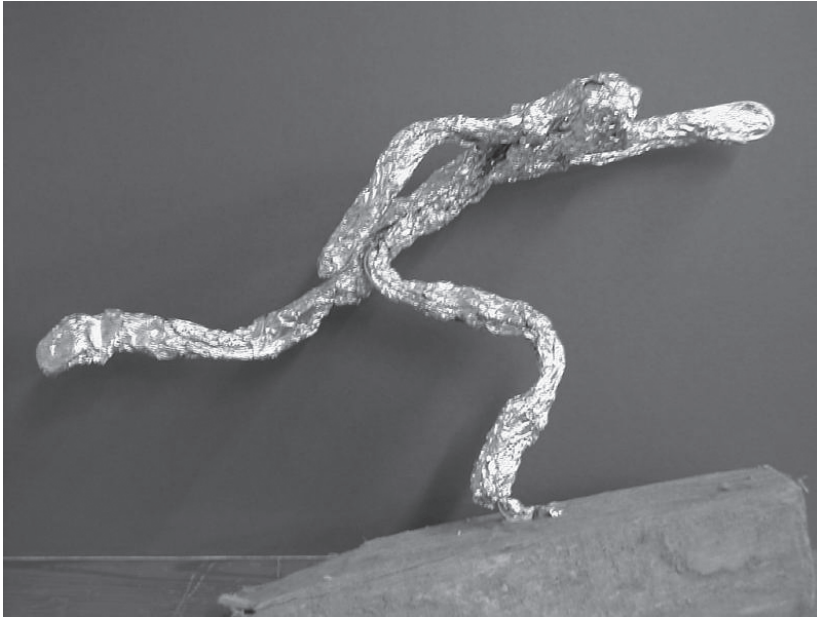
Intentar explicar què és l'art és una tasca complexa perquè la concepció i la funció de l'art ha canviat al llarg dels temps i canvia en funció de cada context social. De la mateixa manera, determinar una forma d'educar universal és pràcticament impossible de fer, perquè l'educació es defineix fonamentalment en funció de la societat en què es viu i, per més que cada cop vivim en un món més globalitzat, cal tenir molt present la realitat de cada context per dotar-se de les competències i capacitats necessàries per desenvolupar-se exitosament en el propi entorn.

És per això que en aquest article no pretenc ni definir el que és l'art ni marcar un model educatiu únic. Només pretenc fer evident que ens trobem en un moment de canvi que ve de lluny i que cal apostar per noves formes d'educació en les quals l'art, la creativitat, seran elements clau. Un moment per repensar l'ésser humà, la seva educació i la societat que volem construir.

En una societat en què canvien els referents cada vegada més ràpidament, cal apostar per una educació que sigui capaç d'educar per a la complexitat del món que ens envolta des de la seva pròpia complexitat.

Estic convençut que les arts seran determinants en aquesta societat de canvi, en aquesta societat que s'ha de reinventar perquè els patrons, els models, ja no resulten sostenibles, exportables ni eficients. Educar, d'ara endavant, esdevé una tasca complexa i les arts, des de la seva complexitat, poden ajudar a encarar un procés que per força haurà de ser dinàmic i creatiu.

Crec que caldran projectes de tota mena que permetin treballar de forma interdisciplinària superant aquesta fragmentació conceptual de les tradicionals àrees del coneixement. Això ens hauria de permetre encarar una educació integral, una educació que tingui en compte totes les intel·ligències i doni cabuda a tothom. Cal que els sentiments, les emocions, es treballin entrelaçats amb els coneixements tradicionals de l'escola i amb els nous sabers que generem plegats. Cal una educació ètica i estètica, una educació que ajudi a fer créixer persones completes, i per això l'art és fonamental, perquè ens permet conciliar matèria i sensació, pensament i emoció i sentiment i acció.

Però un bon programa d'educació artística, perquè sigui eficient ha de complir algunes condicions. El llibre d'Anne Bamford *El factor whau*, editat per Octaedro, a partir d'un estudi desenvolupat pel Consell de les Arts de Sidney a més de seixanta països, indica uns quants ingredients que crec que cal destacar.

Un bon programa d'educació artística perquè sigui eficient cal que abordi múltiples disciplines artístiques, que sigui interdisciplinari en l'àmbit artístic i que s'entrellaci amb tots els camps del coneixement.

40 L'art, una oportunitat per aprendre

Ha de ser un programa que impliqui múltiples agents: alumnat, professorat, famílies, artistes i institucions. Ha d'aportar la riquesa d'aquesta pluralitat, però al mateix temps ha de permetre que aquests agents interactuïn enriquint-se mútuament.

Ha de ser un programa local, arrelat al territori, a les institucions veïnes, al teixit social, i així ha de connectar el coneixement, els processos de treball, amb la vida i l'entorn. Però local també vol dir que ha de ser flexible i obert perquè els agents, els subjectes del programa esdevinguin protagonistes i passin a ser els actors principals que es faran seu el projecte i en garantiran l'èxit.

A més, un bon programa ha d'aportar formació a tots els seus participants i ha de generar algun tipus d'actuació, acció o obra. Ha de produir un nou resultat artístic, fruit d'una recerca feta a través de les arts, que reverteixi en l'entorn i sigui visible. Però, a més, cal que tot aquest procés s'avalui i per tant porti implícit d'entrada un bon sistema d'avaluació.

I encara a més a més un bon programa, perquè tingui incidència, és aquell que es desenvolupa durant molt de temps: els focs d'encenalls no serveixen. Per això un bon programa no és el que compta amb més recursos de forma puntual, sinó el que és sostenible econòmicament i en recursos humans, perquè això fa que es pugui mantenir i sigui generalitzable.

Potser el repte d'avui consisteix a aprofitar el gran potencial que tenen les arts per transformar l'ésser humà, l'escola i la societat. Avançarem si aconseguim definir un currículum comú que no s'oblidi de les múltiples intel·ligències i doni cabuda a tota mena d'alumnes i maneres d'aproximar-se al món. Si renovem metodologies, que sovint es basen en concepcions ja superades, i promocionem programes per aproximar joves i infants a l'art, potser ens ajudarà a trobar noves relacions educatives de joves, infants i professorat per encarar la complexitat del segle XXI.

Bibliografia complementària*

Articles publicats a la revista PERSPECTIVA ESCOLAR

- ASUNCIÓN ROVIRA, Dolores de la; GINER MARTÍNEZ, María; VARGAS RECIO, Carmen. «Sorolla a l'educació infantil: Un recorregut amb els cinc sentits». A *Perspectiva Escolar*, núm. 297 (setembre 2005), p. 59-73.
- CEIP ÍTACA (BARCELONA). «Homenatge a Guinovart: L'onzena exposició d'un pla estratègic». A *Perspectiva Escolar*, núm. 331 (gener 2009), p. 60-64.
- COLLADOS, Esther. «Educació artística: Una situació d'aprenentatge a l'aula de Primària». A *Perspectiva Escolar*, núm. 330 (desembre 2008), p. 51-56.
- CORTINA, Imma; VILADÉS TORRADA, Núria. «Inspirats per Picasso». A *Perspectiva Escolar*, núm. 252 (febrer 2001), p. 46-53.
- «Descobrim Picasso». A *Perspectiva Escolar*, núm. 340 (desembre 2009), p. 41-45.
- FERNÁNDEZ AMIGO, Joaquín; PALLARÉS PORCAR, M. Rosario. «Petits escultors: Hem fet un bosc de taules». A *Perspectiva Escolar*, núm. 270 (desembre 2002), p. 40-46.
- ROCABERT ARGILA, Bernat. «Llançar-se a experimentar». A *Perspectiva Escolar*, núm. 293 (març 2005), p. 60-65.

Llibres

- Arte infantil en contextos contemporáneos*. Manuel Hernández Belver; María del Carmen Moreno Sáez.; Silvia Nuere Menéndez-Pidal (ed.). [Madrid]: Eneida, 2005 (Puntos de Vista; 8).

*Biblioteca
Rosa Sensat*

* Selecció de documents que podeu trobar a la biblioteca de Rosa Sensat.

- Arte infantil y cultura visual*. Madrid: Eneida, 2005 (Puntos de Vista; 7).
- Arte y cognición: La integración de las artes visuales en el currículum*. Barcelona: Octaedro: EUB, 2004 (Intersecciones; 4).
- BAMFORD, Anne. *El Factor ¡wuuu! El papel de las artes en la educación: Un estudio internacional sobre el impacto de las artes en la educación*. Barcelona: Octaedro, 2009 (Intersecciones; 9).
- BOSCH, Eulàlia. *Un lloc anomenat escola*. Barcelona: Graó, 2009. (Micro-macro Referències; 10).
- CARLÉ, Soledad. *El juego del arte*. Barcelona: Octaedro: Associació de Mestres Rosa Sensat, 2006 (Temas de Infancia; 13).
- CHALMERS, F. Graeme. *Arte, educación y diversidad cultural*. Barcelona: Paidós, 2003 (Paidós Arte y Educación; 5).
- COLLELDEMONT PUJADAS, Eulàlia. *Educació i experiència estètica*. Vic: Eumo, 2002 (Intersecciones; 26).
- CONGRÉS D'EDUCACIÓ DE LES ARTS VISUALS. *Creativitat en temps de canvis: Actes del II Congrés d'Educació de les Arts Visuals: Barcelona, novembre de 2007*. [Barcelona]: PPU: Colbacat, 2008.
- CONTINO, Andrea. *Nens, objectes, monstres i mestres*. Barcelona: Graó, 2009 (Micro-macro Referències; 8).
- La Educación artística en la escuela*. Barcelona: Graó, 2007 (Claves para la Innovación Educativa; 42).
- EFLAND, Arthur. *Una historia de la educación del arte: Tendencias intelectuales y sociales en la enseñanza de las artes visuales*. Barcelona: Paidós Ibérica, 2002 (Paidós Arte y Educación; 1).
- EISNER, Elliot W. *El Arte y la creación de la mente: El papel de las artes visuales en la transformación de la conciencia*. Barcelona [etc.]: Paidós, 2004 (Paidós Arte y Educación; 9).
- Figuras, formas, colores: Propuestas para trabajar la educación plástica y visual*. Barcelona: Graó, 2003 (Claves para la Innovación Educativa; 20).
- GREENE, Maxine. *Liberar la imaginación: Ensayos sobre educación, arte y cambio social*. Barcelona: Graó, 2005 (Micro-macro Referències; 5).
- Hacer plástica: Un proceso de diálogos y situaciones*. Barcelona: Octaedro: Rosa Sensat, 2002 (Temas de Infancia; 7).
- HERNÁNDEZ, Fernando. *Espigador@s de la cultura visual: Otra narrativa para la educación de las artes visuales*. Barcelona: Octaedro, 2007 (Intersecciones; 8).
- MARTÍNEZ GARCÍA, Luisa M^a. *Las artes plásticas y su función en la escuela*. Gutiérrez Pérez Rosario. Archidona (Málaga): Aljibe, 2002.
- Menús de educación visual y plástica: Siete propuestas para desarrollar en el aula*. Barcelona: Graó, 2005.
- La mirada inquieta: Educación artística y museos*. València: Universitat de València, 2005.

- RICART I MASIP, Marta; SAURÍ, Enric. *Processos creatius transformadors: Els projectes artístics d'intervenció comunitària protagonitzats per joves a Catalunya*. Barcelona: Ediciones del Serbal, 2009 (Res Publica; 15).
- SANS, Soledat; BALADA I MONCLÚS, Marta. *L'enderroc*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat, 2004 (Fragments; 1).
I 12 títols més de la col·lecció Fragments.
- VALLVÉ CORDOMÍ, Lluís. *Ha de ploure cap amunt: Reflexions d'un mestre de plàstica*. Barcelona: Rosa Sensat, 2009 (Premis; 6). Premi Rosa Sensat de Pedagogia 2009.
- VENEGAS, Alicia. *Las artes plásticas en la educación artística y estética infantil*. Mèxic, Barcelona [etc.]: Paidós, 2002 (Maestros y Enseñanza; 13).

Articles de revistes

- ABAD, Javier. «Arte comunitario». A *Infancia: Educar de 0 a 6 años*, núm. 116 (juliol/agost 2009), p. 10-18.
- ALONSO GIL, Alicia; RIBAO, Daniel. «Las artísticas, ¿hasta cuándo «marías»? : la LOE se olvida del desarrollo equilibrado de los lenguajes». A *Aula de Innovación Educativa*, núm. 149 (febrer 2006), p. 68-74.
- ALONSO PASERO, Fernando. «Emoción-arte». A *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 371 (setembre 2007), p. 36-39.
- «L'art i la infància» [diversos articles]. A *Infància a Europa*, núm. 14 (maig 2008), p. 3-31.
- «Arte y educación» [diversos articles]. A *Cultura y educación*, vol. 16, núm. 1-2 (2004), p. 9-222.
- BALADA I MONCLÚS, Marta. «Els infants i l'art». A *Infancia: Educar de 0 a 6 Años*, núm. 165 (novembre/desembre 2008), p. 5-11.
- BARTOLOMÉ, Cristina; RODRÍGUEZ, Gloria. «Pintando con Miró: Taller del color». A *Infancia: Educar de 0 a 6*, núm. 101 (gener/febrer 2007), p. 17-20.
- BATLLE, Montserrat; MASIAS LLANDRICH, Dolores. «Pinzellades: La fusió de dos llenguatges, el musical i el plàstic, en un espectacle». A *Guix: Elements d'Acció Educativa*, núm. 349 (novembre 2008), p. 56-58.
- BELLIDO JIMÉNEZ, M. José. «Reflexiones artísticas sobre el aprendizaje del dibujo y la pintura en la pedagogía Freinet». A *Kikiriki: Cooperación Educativa*, núm. 65 (juny/juliol/agost 2002), p. 96-99.
- BERNAL ACUÑA, M. Jesús; SÁNCHEZ ALARCÓN, Antonio. «Aprender a ver en educación secundaria». A *Aula de Innovación Educativa*, núm. 162 (juny 2007), p. 92-95.
- BORRAJO, Genara. «Diálogos con el arte». A *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 335 (maig 2004), p. 14-18.
- BROGLI, Àngela. «Els llenguatges del signe i del color (I): Instruments i

44 L'art, una oportunitat per aprendre

- oportunitats per mantenir el protagonisme dels infants». A *Infància: Educar de 0 a 6 anys*, núm. 164 (setembre/octubre 2008), p. 12-18.
- BURSET BURILLO, Silvia. «La didàctica de l'educació visual i plàstica, entre el discurs visual i el discurs estètic: la perversió del model». A *Temps d'educació*, núm. 30 (1r semestre 2006), p. 273-293. Lliure accés: <<http://www.raco.cat/index.php/TempsEducacio/article/view/126440/176875>>.
- COLLADOS, Esther. «Creatividad y cooperación: Un caso práctico de aprendizaje basado en problemas aplicado al diseño gráfico». A *Aula de Innovación Educativa*, núm. 172 (juny 2008), p. 61-64.
- COLLADOS, Esther; ROSICH, Carme. «La pintura puede serlo todo». A *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 378 (abril 2008), p. 31-33.
- «Competencia artística y cultural» [diversos articles]. A *Aula de Innovación Educativa*, núm. 183-184 (juliol/agost 2009), p. 7-33.
- «Competencias e interdisciplinariedad en las artes» [diversos articles]. A *Aula de Innovación Educativa*, núm. 151 (maig 2006), p. 6-38.
- «Comunicació visual i aprenentatge artístic» [diversos articles]. A *Temps d'Educació*, núm. 35 (2n semestre 2008), p. 7-136. Lliure accés: <<http://www.raco.cat/index.php/TempsEducacio/issue/view/10286/showToc>>.
- CONTINO, Andrea. «Crop Circle». A *Guix d'Infantil*, núm. 42 (març-abril 2008), p. 32-33.
- «Crear desde artistas contemporáneos». A *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 316 (setembre 2002), p. 22-24.
- «Cultura infantil i dibuix» [diversos articles]. A *Guix d'Infantil*, núm. 32 (juliol/agost 2006), p. 5-31.
- DELGADO, Silvia; LÓPEZ, Charo; GARCÍA, Sandra. «El mundo es de color: Descubrimos el mundo a través de los sentidos». A *Kikiriki*, núm. 74 (setembre/novembre 2004), p. 63-64.
- DÍEZ NAVARRO, M. Carmen. «Meninas y meninos». A *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 367 (abril 2007), p. 26-32.
- «Observar, fer i pensar des de l'educació visual i plàstica» [diversos articles]. A *Guix: Elements d'Acció Educativa*, núm. 350 (desembre 2008), p. 9-53.
- «Viaje por el arte» [diversos articles]. A *Cuadernos de Pedagogía*, núm. 371 (setembre 2007), p. 56-85.
- VINCART, Patricia. «Focus en... Anim'action: Un programa de col·laboració entre escoles i artistes». A *Infància a Europa*, núm. 11 (2006), p. 36-37.

Per conscienciar els nens i nenes sobre el paper que han tingut les seves àvies al llarg de la vida, l'Escola El Polvorí du a terme una experiència que apropa les generacions per aconseguir reconèixer i valorar tot allò que han viscut les àvies. L'experiència implica les famílies.

Dones sàvies, les nostres àvies

M. Àngels Ruiz Blázquez

Mestra de l'escola El Polvorí (Barcelona)

Introducció

Per situar-nos una mica, cal dir primer de tot que la nostra escola es troba al barri del Polvorí, a la part alta del vessant sud de la muntanya de Montjuïc.

La població del nostre barri era originàriament immigrant, procedent d'Andalusia i, en menor proporció, d'altres comunitats. També cal esmentar un nucli de famílies d'ètnia gitana. Actualment, les noves generacions són ja nascudes aquí i també tenim alumnat de països d'Amèrica del Sud. No fa gaire, el barri ha estat remodelat i s'hi han construït nous habitatges i espais.

El nivell socioeconòmic de les famílies és majoritàriament baix; l'idioma predominant és el castellà i el nivell d'estudis és generalment elemental.

46 Coeducació

Podem detectar fàcilment aspectes masculistes en les relacions que el nostre alumnat viu a diari i per tant volem treballar des de la igualtat i donar una visió coeducativa als nostres infants, la qual esperem que serveixi per trencar aquests estereotips.

Aquest curs hem fet enquestes, recerques d'informació sobre dones importants, etc.

Però potser l'activitat més rellevant ha estat la dedicada a les àvies.

Hem volgut donar la importància que mereixen aquestes dones que habitualment tenen un paper destacat a moltes famílies, fet que sovint encara passa desapercbut.

Des de la Comissió de Coeducació, hem impulsat activitats a l'escola per conscienciar el nostre alumnat sobre aquest tema.

Objectius i competències

Els objectius que ens hem proposat són:

- Reconèixer i valorar les experiències viscudes per les àvies al llarg de la seva vida.
- Apropar la generació del nostre alumnat a la de les seves àvies.
- Convidar les famílies a establir lligams de contacte i implicar-les en el procés, cosa que hem fet afavorint punts de contacte en la línia coeducativa.
- Crear un clima emocional positiu que permeti trencar visions estereotipades en relació amb les àvies i, en general, amb la gent gran.

Potenciar el respecte per afavorir la construcció de nous models d'identitat i afectivitat.

El treball competencial l'hem desenvolupat a partir de:

- Competència social i ciutadana.
- Competència de comunicació, lingüística i audiovisual.
- Competència d'aprendre a aprendre.
- Competència d'autonomia i iniciativa personal.
- Competència de coneixement i interacció amb el món físic.

Desenvolupament de l'experiència

A principi de curs, la Comissió de Coeducació va programar les activitats més escaients per cicles. Concretament, l'activitat sobre les àvies va ser planificada per al cicle mitjà i ubicada al segon trimestre.

Les tutores de tercer i quart van proposar de forma motivadora al seu alumnat l'experiència i van fer un sondeig per veure quines àvies podien venir a l'escola.

Una vegada triades les àvies, els nens i les nenes van elaborar un guió sobre allò que havien de preguntar a les convidades.

Durant quinze dies, tot l'alumnat de cicle mitjà va portar a l'escola fotos, nines i tota mena d'objectes de les seves àvies.

Es va aprofitar l'àrea de Plàstica perquè tota la infància dibuixés la seva àvia.

El dia que es va fer l'activitat, amb aquests dibuixos es va muntar un mural que ocupava tota la pissarra de l'aula. També es va preparar una exposició amb tots els objectes recollits.

Les àvies van ser rebudes pels membres de l'equip directiu del centre amb un esmorzar de benvinguda i després van entrar a les aules, on els nens i les nenes les esperaven amb gran expectació i respecte.

Havien preparat unes quantes preguntes per a elles:

- Quins records té de la seva infantesa?
- Quins eren els principals problemes de la societat d'aquells anys?
- Quina era la seva joguina preferida?

- Com ha canviat la ciutat?
- Quins records té de la televisió d'abans?
- Quants anys tenia quan va acabar l'escola?
- Com eren les escoles?
- Les classes eren com ara, amb nens i nenes tots junts?
- Ha pogut veure complerts els seus somnis? Si no ha estat així, què li hauria agradat fer?
- Pensa que les dones d'avui ho tenen més fàcil que abans per fer el que volen?

Després de contestar amablement a les preguntes de l'alumnat i de rebre un petit obsequi, se'n van anar molt contentes i mostrant la seva bona disposició a tornar sempre que les tutores els ho demanessin.

L'experiència va ser un èxit, tots i totes

vam aprendre moltes coses i ens vam sorprendre amb algunes experiències que avui són impensables, com per exemple:

Una de les àvies va explicar que de petita li agradava molt jugar amb un banc i eines de fuster i que el seu pare s'enfadava molt perquè deia que era un joc de nens.

Quan les àvies eren petites, la televisió era en blanc i negre i només hi havia una cadena. Poques famílies podien tenir un televisor i les nenes i nens d'aquella època sovint veien la televisió per la finestra d'algun veí, sobretot als pobles.

Els nens i les nenes no estaven junts a les aules, ni tampoc al pati.

Els casaments es feien cap als 20 anys.

Veient l'èxit d'aquesta activitat, la comissió va proposar a tot el claustre que hi participés i d'aquesta manera es va obrir l'experiència a tota l'escola.

Des de totes les tutories es van seguir els passos inicials (dibuixos, recollida d'objectes...) i ens va semblar que el dia 8 de març (Dia de la Dona) era una bona data per a la posada en comú. A més de fer-ho per a les activitats proposades, van venir a l'escola més àvies.

A Educació Infantil, cada classe va fer un recull de les activitats i també el van exposar al mural col·lectiu.

Així, per exemple, a P3:

1. Avui, dimarts, dia 2 de març hem tingut una visita: ha vingut l'àvia del Chele a explicar-nos a què jugava quan era petita. Ens ha dit que quan ella era petita no hi havia joguines per comprar a les botigues i que els mateixos nens i nens es feien les seves joguines: agafaven una corda i la lligaven a un pot, i després feien curses a veure qui corria més ràpid i arribava abans a la meta. A vegades, dins d'aquests pots ficaven els animals que es trobaven al camp: formigues, cargols... i amb aquests cargols també organitzaven curses!!! Quina casualitat, nosaltres també tenim cargols a la classe i hem fet curses. El cargol de la Mergui és molt ràpid i les guanya totes!

També jugaven a corda, saltant, passant-hi per sota... i diu que escoltaven molt la seva mestra i feien silenci quan ella parlava.

L'àvia del Chele jugava molt a pilota i a camions perquè tenia SIS GERMANS!!!

Per a acabar ens ha ensenyat algunes de les cançons que cantava quan era petita, nosaltres també en sabíem algunes perquè ens les han ensenyat els nostres pares: «Tengo una muñeca vestida de azul», «Hola don Pepito, hola don José».

2. L'escola de l'àvia de la Mergui era molt petita. Tenia un hort amb pastanagues i els nens i nenes les rentaven i se les menjaven.

Al pati jugaven a la corda i a 1, 2, 3, pica paret.

La seva joguina favorita era la MICAELA, una nina enorme..., tan gran com ella.

Recorda una joguina del seu germà que era un cotxe molt gran amb el «pito». I també que la seva mare la banyava a la pica de la

cuina. Al passadís de casa jugaven a fer tombarelles i a l'estiu anaven a la platja amb l'autobús».

A l'aula de P4:

Ha vingut una àvia i ens ha explicat el conte de la Blancaneus i els set nanets. Ens ha agradat molt.

A l'aula de P5:

El dia 1 de març a la classe de P5 ens van visitar les àvies de l'Oriol i l'àvia d'en Yeray.

Entre tots i totes vam pensar algunes preguntes per a elles i aquestes van ser les seves respostes:

- A quins jocs jugàveu a l'hora del pati?.

Saltar a la corda, gomes, pica paret, «bote», xarranca, bales i xapes.

-Fèieu anglès quan anàveu a l'escola?

No fèiem anglès. Nosaltres estudiàvem castellà i català.

També ens van explicar que tenien escola de dilluns a dissabte.

50 Coeducació

Les castigaven de cara a la paret, amb els braços estesos i llibres sobre els palmells de les mans.

A més de les explicacions de les àvies, i aprofitant que aquells dies estaven treballant l'esquema corporal, els nens i les nenes de P5 van fer un dibuix de les àvies convidades.

El dia 8 de març, es va fer una exposició col·lectiva d'objectes, fotografies i dibuixos. Les famílies van rebre una invitació per passar a veure el treball realitzat.

També el mateix dia, es va passar la pel·lícula *Shang Woo i la seva àvia* als nens i nenes de Cicle Mitjà. Posteriorment van fer un treball sobre la pel·lícula:

Qui era Shang Woo?

Quins són els problemes de la mare?

Com és l'àvia?

Com tracta el nen l'àvia?

Escriu les coses dolentes que li diu el nen a l'àvia.

Penses que l'àvia s'estima en Shang Woo?

Quines coses fa l'àvia per acontentar el nen?

Quina escena de la pel·lícula et va agradar més?

Fes un dibuix sobre la pel·lícula.

Aquesta pel·lícula també es va utilitzar al cinefòrum de la Setmana Cultural de l'escola (tercera setmana de març), activitat dirigida a totes les famílies que hi van voler assistir.

L'avaluació de l'activitat es va fer per nivells. Alguns dels ítems utilitzats van ser:

- Verificació de l'augment del grau de valoració de les àvies i en general de la gent gran per part de l'alumnat a través de la informació recollida, debats...
- Valoració de les intervencions dels nens i nenes el dia de la visita de les àvies.
- Participació en l'elaboració del qüestionari «Què ens agradaria saber?».
- Valoració de les produccions plàstiques («dibuixo la meva àvia»).
- Valoració dels treballs i opinions de l'alumnat després de visionar la pel·lícula.
- Valoració de la participació de les famílies.

Com a valoració final, podem dir que amb aquesta activitat es va aconseguir una implicació de tota la comunitat educativa, famílies i professorat, i això sempre és important.

L'alumnat va gaudir veient les seves àvies a l'aula i els objectes familiars exposats a l'escola.

Van prendre consciència de «la importància de la seva àvia» i alguns van reflexionar sobre la seva manera de relacionar-s'hi a partir de la visualització de la pel·lícula.

El curs vinent continuarem treballant la coeducació, buscarem la manera d'arribar al nostre alumnat de manera significativa i constructiva i esperem tenir el mateix èxit.

Contes per treballar el tema

ABBOTT, Simon. *Ratoncito visita a la abuela*. Combel.

ALCÁNTARA, Ricardo. *Mi abuela Amanda*. Everest.

BUCKLEY, Martin. *Vamos contigo, abuela*. Edelvives.

HÄRTLING, Peter. *La abuela*. Alfaguara.

JANISCH, Heinz; BLAU, Aljoscha (il·lustrador). *El pañuelo de mi abuela*. Lóguez.

KNISTER. *El gran baile de Sofía y su abuela*. Bruño.

LINDO, Elvira; URBERUAGA, Emilio (il·lustrador). *L'àvia de l'Olvia s'ha perdut*. SM.

MARTÍNEZ, Rocío. *Abuela, cuéntanos un cuento*. Anaya.

MCCAUGHREAN, Geraldine; LAMBERT, Stephen (il·lustrador). *El reloj de mi abuela*. Everest.

PRIM, Esther. *Àvia Pepa, quina sorpresa!* Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

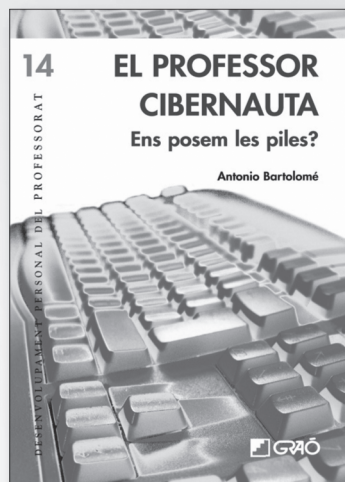
VAN DEN ABEELE. Véronique; DUBOIS, Claude K. (il·lustradora). *Mi abuela tiene...* SM.

EL PROFESSOR CIBERNAUTA Ens posem les piles?

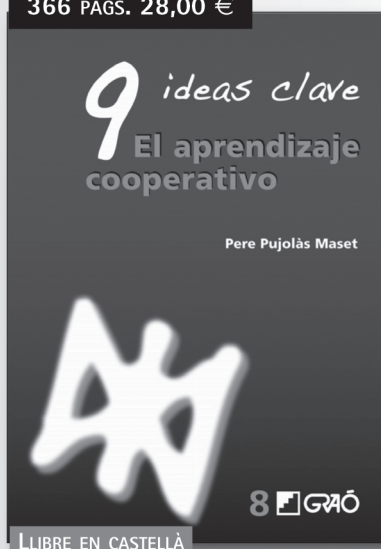
Antonio Bartolomé

275 PÀGS. 19,90 €

Els problemes més freqüents amb què es troba el professorat. Dóna solucions i aporta noves possibilitats, idees i activitats. No és només un llibre de consulta per quan tens un dubte. És una ajuda però alhora és un reactiu.

366 PÀGS. 28,00 €

9 Ideas Clave. EL APRENDIZAJE COOPERATIVO

Pere Pujolàs Maset

El valor de fomentar interaccions positives entre els alumnes i entre aquests i el professor i com dur-lo a la pràctica. Els recursos que afavoreixen l'organització de les tasques acadèmiques en règim d'interacció cooperativa

VISITEU EL NOSTRE CATÀLEG A WWW.GRAO.COM

Experiència de la setmana cultural de l'Escola Font d'en Fargues, lligada a aspectes urbanístics i socials. L'article explica totes les activitats i els tallers que es van dur a terme i en fa una valoració.

Un món de persones: proposta interdisciplinària

M. Pilar Isern

Escola Font d'en Fargues, Barcelona

Introducció

Com tants d'altres centres educatius, a l'Escola Font d'en Fargues, del districte Horta-Guinardó de Barcelona, hi organitzem una Setmana Cultural anual. Darrerament sol fer-se pels volts de les celebracions del Carnestoltes. Com també sol ser habitual, es tria un tema que pugui adaptar-se a tots els nivells i que estigui directament relacionat amb algun esdeveniment viscut des de l'escola o relacionat amb alguna commemoració social. En el present curs 2009-2010 s'han volgut lligar la realització d'una important obra de remodelació de l'edifici escolar i la celebració de l'Any Cerdà.

Els nens i nenes d'Educació Infantil han centrat el seu treball en la creació de construccions a partir de materials de

54 **Setmana cultural**

diferents qualitats: naturals (com fang, troncs, fruits, petxines...) i materials de rebuig, amb tota mena d'envasos que portaven.

Els nens i nenes dels cicles inicial i mitjà han treballat plegats per construir una ciutat en miniatura, a manera d'Eixample barceloní. Per grups han creat les diferents illes, on no han faltat els parcs, les biblioteques, els habitatges, els monuments més emblemàtics, els gratacels, les places, les zones esportives... Mentre que els més petits prenen com a base les peces de construcció de Lego i similars, els nens i nenes de Cicle Mitjà treballaven amb tota mena de materials plàstics de diferents textures i qualitats combinats amb materials reutilitzats.

Els resultats han quedat plasmats a la web de l'Any Cerdà:

<<http://www.anycerda.org/centre/ceip-font-d-en-fargas/treball/contru-m-la-ciutat-que-volem>>.

Des del Cicle Superior, però, i considerant la presència a les aules de nois i noies nouvinguts de diferents parts del món, s'ha tingut en compte, també, que aquest 2010 ha estat declarat Any Internacional de l'Apropament de les Cultures. Per tant, dins del lema general d'escola, «Construïm un futur millor», ens hem centrat tant en els aspectes urbanístics com en els aspectes actitudinals i socials, perquè pensem que la construcció d'un futur millor passa, necessàriament, per les persones i per com aquestes viuen i conviuen.

Del disseny del conjunt d'activitats que es van proposar per portar a terme amb els nois i noies de Cicle Superior, en va sorgir un projecte de marcat perfil interdisciplinari. Pel seu caràcter atemporal pot ser aplicable i adequat en qualsevol ocasió.

Organització a l'aula

Les sessions de treball es reparteixen al llarg de les hores lectives de tota una setmana. Cal assenyalar, però, que les hores destinades al treball de la proposta interdisciplinària no ocupen tot el temps, ja que s'hi intercalen les activitats i els actes propis de les festes del Carnestoltes.

De manera general, s'aprofita la primera franja del matí, en sessions de dues hores de durada, per organitzar els quatre tallers que són l'eix al voltant del qual es dissenya aquesta proposta de treball. Els alumnes de les quatre classes del Cicle Superior es barregen de manera equitativa per tal d'afavorir la relació i l'intercanvi, organitzant un torn rotatiu dels grups, que assegura que tots els alumnes passen per tots els tallers.

En els tallers Pintamón (pintura mural) i Tastamón (cuina), atesa la seva complexitat de realització, convé assegurar la presència de dos o tres mestres. El taller de pintura mural es portarà a terme, naturalment, al pati, mentre que el taller de cuina convé realitzar-lo en un espai amb mobiliari adequat, disponibilitat d'aigua, petits fogons i canó de projecció; en el nostre cas, aquest espai va ser l'Aula de Ciències.

Per a la sortida que es proposa, cal disposar d'un temps mínim de dues hores per tal d'assegurar el temps de desplaçament fins al turó de la Rovira i la corresponent estona d'explicació i observació des del cim. En cas d'haver estat més allunyats, caldria haver adequat el temps segons la distància al lloc d'observació.

La resta de sessions, aproximadament unes sis, d'una durada d'entre una hora i mitja i dues hores, es destinen a les tasques complementàries als tallers: disseny del projecte mural, sessió musical, coneixement i recerca sobre la història de Barcelona, visionat de documentals, resolució de qüestionaris i ressenyes sobre el que es va aprenent, valoració del projecte per part dels alumnes i avaluació.

Atès que moltes activitats necessiten el complement de materials audiovisuals és molt convenient disposar d'aules amb aquests mitjans i preveure la distribució horària al llarg de la durada del projecte. En el nostre cas va ser molt positiu disposar de la infraestructura de l'Aula de Ciències,

d'una aula ordinària amb pissarra digital i de l'espai de l'Aula de Música, també amb pissarra digital.

Activitats

1. Tallers

1.a. Taller Tastamón

Objectiu (*que és compartit amb el taller Llengüesmón*): *Adoptar actituds obertes i receptives envers els elements propis d'altres cultures mitjançant l'aproximació als costums, menjars, llengües..., a fi de posar en relleu els aspectes positius i enriquidors dels nexes culturals.*

La finalitat és elaborar un àpat de degustació amb plats de diferent origen. Els plats que es proposen són:

- Entrant → Guacamole (Mèxic)
- Plat central → Cuscús (Països àrabs)
- Postres → Brotxetes de fruites (Tròpics)
→ Dàtils farcits de festucs (Països àrabs)
- Beguda → Te verd a la menta (Orient)

S'exposa als alumnes la recepta bàsica de cada plat, que s'ha triat en la seva opció més senzilla i de menys cocció. Es proposa el càlcul dels ingredients necessaris a partir del que indica la recepta i segons el nombre de comensals del taller. S'insisteix en la necessitat de normes d'higiene i neteja abans, durant i després de l'activitat.

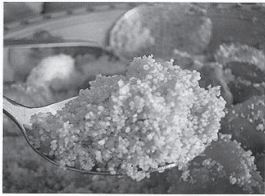
El subministrament dels ingredients, grans recipients, elements decoratius..., va

TASTAMÓN

Segon plat

Amanida de cuscús (Mannoc)

- 250 g de sèmola de cuscús
- 1 llauna 125 g tonyina en oli
- 3 tomàquets madurs tallats a daus
- 3 ous durs tallats a daus
- olives verdes sense pinyol
- Fem que la sèmola de cuscús s'infla en un litre d'aigua durant 30 minuts. L'escorrem amb cura i en separem els grans. En una safata barregem tots els ingredients decorant amb l'ou dur.
- Amanir amb oli, sal, suc de llimona, pessic de pebre, julivert i menta tallats molt finets.
- Aquesta salsa també es pot fer a la batidora!

a càrrec dels mestres que organitzen el taller, però cada alumne ha rebut, prèviament, la indicació de portar els seus propis estris bàsics.

Els nois i noies es reparteixen en grups per manipular els aliments. Mentre s'ultima l'elaboració dels plats, un grup comença a preparar l'ambientació i la posada en escena de l'àpat: preparació i decoració de la taula.

Un cop ultimats els preparatius de la taula i finalitzats els plats, es comparteix la degustació. Cadascú opina sobre les sensacions que li produeixen els nous sabors i comenta si ja li eren coneguts. Les receptes queden recollides en el dossier del projecte.

1.b. Taller Llengüesmón

Objectiu: *(vegeu taller Tastamón)*

La finalitat és constatar com el català, de manera natural i al cap dels anys, ha incorporat paraules de diferents orígens lingüístics, i descobrir que paraules que considerem totalment catalanes, poden tenir un origen insospitat.

Es proposa als alumnes la classificació de paraules d'ús molt freqüent segons les indicacions de les famílies lingüístiques a les quals pertanyen: àrab, caló, francesa, italiana, anglesa, oriental...

Es té cura de relacionar la incorporació de les paraules amb diferents fets històrics i socials com:

- els grans viatges i descobriments
- la presència àrab a la península
- les migracions al llarg dels anys
- els avenços tecnològics
- els termes dels esports de cada país
- els aliments introduïts d'altres parts del món
- els plats típics de la cuina de diferents països

Les classificacions de paraules i l'explicació dels seus orígens queden recollides en unes graelles que formaran part del dossier del projecte.

1.c. Taller Pintamón

Objectiu: *Expressar de manera original i creativa les opinions i sentiments*

mitjançant la representació plàstica dels conceptes.

Es proposa de pintar un mural en tota una paret del recinte escolar. La consigna, que s'explica prèviament als alumnes en la presentació del projecte, és plasmar la idea de com, entre tots i totes, podem col·laborar en la construcció d'un futur millor, amb el respecte a les persones i la rellevància dels valors.

Es proposa als alumnes que cadascú faci el seu disseny tenint en compte, també, la incorporació de lletres, lemes i la coloració. Es passa una breu mostra d'imatges de temàtica intercultural i pacifista, de les moltes que podem trobar a la xarxa, a fi de potenciar la imaginació.

Un cop elaborats tots els dissenys, s'exposen i els alumnes voten els que més els agraden. Entre els més votats es fa una composició d'elements que donaran forma al disseny final per a la paret.

En aquest punt ja es pot preparar la capa de fons de la paret i es poden localitzar els colors que es necessitaran, així com tota la infraestructura. La pintura més recomanable és la plàstica a l'aigua per a exteriors.

La imatge definitiva es projecta sobre la paret i es va resseguint tot el dibuix per poder-lo pintar. A partir d'aquí ja es pot començar a aplicar el color segons el model que queda a la vista dels alumnes.

Un cop acabat, es passa a polir els detalls

58 Setmana cultural

i a perfilar tot el que calgui a fi de destacar més el dibuix.

Tant els dissenys proposats pels alumnes com el projecte final queden recollits per incorporar-los al dossier de treball.

1.d. Taller Contesmón

Objectius: Saber interpretar i expressar la intencionalitat que proposen alguns textos curts, escrits a manera de contes o cançons, a fi que la reflexió compartida porti a proposar canvis d'actitud personals. Reconèixer l'existència de diferents situacions socials dels infants del món a través de la visualització de documents que propiciïn la valoració efectiva de la realitat personal (fragments del documental No és un joc).

La finalitat és propiciar la reflexió sobre els valors en situacions de la vida diària. Per fer-ho atractiu es fa a través de contes, però deslligant-ho del treball acadèmic més habitual, perquè no se'ls proposa que els llegeixin, sinó que es recupera, de manera molt atractiva, la tradició del conte explicat.

En algun cas, i atès que els contes són breus, s'han complementat amb presentacions visuals amb imatges relacionades, sempre amb la intenció de fer més atractiu el fet d'escoltar i entendre la narració. Abans d'iniciar les narracions s'adverteix als nois i noies que cal que, a més de gaudir amb els contes, mirin més enllà de cada història i hi sàpiguen veure els missatges implícits.

Els contes triats són: *Carmina, la pingüina que ve de l'Argentina*, i els del llibre d'Enric Larreula *Contes per a un món millor*. També es fa un treball de similar dinàmica amb dues cançons que s'aprenen: *Tan sols l'amor* de Joan Marc Mirón i *Per sempre jove* de Gerard Quintana.

És important dirigir bé la posterior activitat de reflexió a fi que hi participin tots els alumnes i expressin els seus sentiments i opinions. És molt recomanable recollir per escrit aquestes valoracions i fer que formin part del dossier del projecte.

2. Evolució urbanística i històrica de la ciutat

Objectius: Explicar a grans trets els fets més rellevants de la història de la ciutat mitjançant la seva seqüenciació cronològica a fi de relacionar-los amb els canvis urbanístics que ha experimentat Barcelona. Relacionar les diferents onades migratòries amb l'evolució urbanística del barri de l'escola per tal de donar explicació dels grans trets identitaris del Carmel i Horta. Identificar les bases en què es va fonamentar el Pla Cerdà a través de la visualització de plànols originals i fotografies aèries actuals per valorar la importància social dels plans urbanístics.

Tenint en compte que la ciutat i el barri és el lloc on ens trobem i convivim, i aprofitant la celebració de l'Any Cerdà, proposem als alumnes una aproximació a la història i canvis urbanístics de Barcelona.

Ho fem a través de la recerca en webs, enciclopèdies i documents *on line*. Resulta especialment orientadora la visió de fotografies aèries de diferents sectors de la ciutat per explicar la seva evolució urbanística, bo i relacionant els seus edificis més emblemàtics amb els moments històrics en què són construïts.

D'aquesta recerca guiada es prenen notes dels aspectes més importants i, a manera de resums i esquemes, queden recollits en el dossier del projecte.

3. La ciutat des del mirador

Amb aquesta sortida, que podem fer a peu des de l'escola, atesa la proximitat, es complementa el que s'ha pogut aprendre sobre l'urbanisme de la ciutat.

La plataforma elevada del turó de la Rovira, a l'enclavament de les bateries anti-aèries, ens possibilita una vista immillorable de la ciutat, la identificació dels seus edificis més rellevants, l'estructura i fesomia dels diferents barris, i dels trets del relleu que la delimiten, així com de les ciutats i muntanyes properes.

S'aprofita per fer una breu explicació, a manera de recordatori, de la història de la ciutat i dels fets més destacats que s'hi han esdevingut. Com és natural, es fa especial

esment a la funció que va tenir, durant la Guerra Civil, l'enclavament on ens trobem.

4. El dossier del projecte

Al llarg del temps en què es desenvolupa la proposta interdisciplinària es va treballant i preparant un dossier que recull:

- les activitats treballades als tallers:
  - receptes del món,
  - dissenys del mural col·lectiu,
  - recull i classificació de manlleus,
  - els valors per a un món millor.
- Els resums de la coneixença de la ciutat,
- les cançons triades per aprendre i reflexionar sobre la seva lletra (*Tan sols l'amor* i *Per sempre jove*),
- les impressions sobre el documental *No és un joc*, <<http://conc.ccoo.cat/noesunjoc/>>,
- els qüestionaris d'avaluació de coneixements assolits en finalitzar la proposta,
- un qüestionari de valoració de totes les activitats per part dels nois i noies.

Avaluació

Al llarg del desenvolupament de la proposta, els mestres, tant des dels diferents tallers com des de l'aula, vam anar avaluant, de manera continuada i global, el procés d'aprenentatge de cada noi i noia. Fonamentalment, centrem la nostra avaluació en aspectes més actitudinals: la participació, l'interès, la reflexió, el respecte i l'ordre en les intervencions, la col·laboració..., però també en els aspectes d'adquisició de coneixements (història i urbanisme de la ciutat, origen dels manlleus) i de les destreses (creativitat en el disseny, cura en el dibuix i en la pintura, manipulació dels aliments).

Des de cada taller preparem una graella simple per avaluar qualitativament aquests aspectes, però també es prepara, per als darrers dies de treball del projecte, un bloc de qüestionaris amb preguntes concretes sobre cada taller i sobre el coneixement de la ciutat, a fi de poder valorar, de manera quantitativa, els aprenentatges.

Són qüestionaris prou oberts i reduïts, a fi que els nois i noies no hi vegin un control exhaustiu i, ben al contrari, els facilitin expressar-se de manera planera.

Paral·lelament, se'ls proposa una fitxa de valoració quantitativa, segons el seu propi gust i criteri, de totes les activitats realitzades, i que també és oberta a suggeriments, comentaris i propostes de millora.

De l'anàlisi d'ambdós qüestionaris hem pogut concloure que els nois i noies van

adquirir un bon nivell de coneixements i van posicionar-se de manera positiva envers les actituds que hem de prendre perquè arribi a ser cert que: *en un món de persones, tots juguem un paper important per construir un futur millor per a tothom.*

Igualment, en un percentatge molt elevat, van manifestar una opinió del tot favorable de les activitats i tallers i de la proposta en general.

Els resultats qualitius i quantitius de les nostres graelles d'observació i avaluació no van fer més que reafirmar una realitat que anàvem constatant al llarg de la setmana: els nois i noies, i tot el professorat, estàvem satisfets, gaudint i aprenent mentre desenvolupàvem aquesta proposta interdisciplinària.

Bibliografia

- CAÑADELL, R. *et al. Materials per a una acció intercultural: Visquem la diversitat.* Barcelona: Sodepau, 1995.
- CASTELLANO, P. *Carmina, la pingüina que ve de l'Argentina.* València: Tàndem, 2008.
- JUNYENT, C. *La diversitat lingüística.* Barcelona: Octaedro, 1999.
- LARREULA, E. *Contes per a un món millor (Paris-Dakar, Les il·lusions, La felicitació, La castanyera).* Barcelona: La Magrana, 1992.

La incorporació de nous ciutadans a la nostra comunitat comporta canvis socials i noves maneres d'interactuar amb les persones. L'escola, com a grup social dins el qual es formen els ciutadans, ha de poder adaptar-se a aquests canvis perquè tots els infants que acull se sentin representats en el conjunt d'activitats que s'hi duen a terme.

Obrim l'aula per internacionalitzar l'escola

Melinda Dooly Owenby

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Ciències de l'Educació, Edifici
G5-107
08193 Bellaterra (Barcelona)
<melindaann.dooly@uab.cat>

La nostra societat ha estat històricament oberta a les diferents cultures amb què ha tingut contactes, però potser la seva composició no havia sofert tants canvis, en un període de temps tan breu, com els que es viuen avui dia. La incorporació de nous ciutadans a la nostra comunitat comporta canvis socials i noves maneres d'interactuar amb les persones.

L'escola, com a grup social dins el qual es formen els ciutadans, ha de poder adaptar-se a aquests canvis perquè tots els nens i nenes que acull se sentin representats en el conjunt d'activitats que s'hi duen a terme.

Aquest article pretén reflexionar com, sense fer grans canvis ideològics i metodològics, l'escola pot contribuir a la formació intercultural del seu alumnat.

La competència intercultural

La majoria d'escoles catalanes acullen nens i nenes amb marcs culturals molt diversos i en algunes es poden arribar a sentir més de vint llengües diferents. Si creiem que l'escola forma part del procés de socialització de l'individu, el professorat és una peça clau en aquest procés. Si també tenim en compte que les seves aules són sovint el nexa d'unió entre diverses cultures, hem de reconèixer que ser docent avui no implica només ser capaç de desenvolupar una competència professional, sinó que també cal adquirir el que podríem anomenar una «competència intercultural». Això vol dir que, tal com ens recorda Arnesen (2000), la feina del personal docent no és fàcil, perquè l'aprenentatge i el benestar de l'alumnat depèn, en gran part, de la seva expertesa i habilitat a l'hora de «llegir» l'aula i les identitats dels qui la componen.

Aquesta competència intercultural es pot entendre com el conjunt d'habilitats i actituds necessàries per posar en qüestió les pròpies creences sobre les cultures de l'escola (tant la pròpia com les dels altres), per tal de desenvolupar una consciència intercultural crítica a partir de la qual es pugui plantejar la formació d'una ciutadania tolerant, respectuosa i que defensi valors democràtics. Tot i que l'escola no és l'únic agent social responsable de mediar en les tensions que es creen dins la societat, hem d'acceptar que és necessari que el professorat adopti un rol actiu a l'hora de promoure accions que conduïxin cap a una entesa millor entre cultures. Per poder-ho fer, cal que s'entomin els reptes quotidians

amb actituds apropiades, algunes de les quals només es poden adoptar després d'haver adquirit els coneixements interculturals necessaris per actuar en aquesta nova societat. La dimensió intercultural s'hauria d'incloure, doncs, en l'educació progressiva de l'alumnat, però també en les pràctiques quotidianes dels docents i de l'Administració.

Educar els futurs «ciutadans del món»

Els canvis que experimenta el professorat quant a la composició de l'alumnat de les seves aules és un reflex dels canvis socials de l'entorn que, en molts casos, són fruit del procés de globalització mundial. Inevitablement, aquest nou escenari requereix unes respostes educatives innovadores, adreçades al que podríem denominar l'educació de la «ciutadania mundial». Trujillo Sáez (2002) ha indicat que la interculturalitat ja ha arribat a ser un punt clau en l'educació.

El procés de globalització requereix maneres noves de comprendre el món i de comunicar-se, tant en l'àmbit personal com en el professional i el social. Igualment, la diversitat cultural que ha experimentat la societat actual fa necessari un canvi en les actituds i les habilitats dels seus membres. La gestió d'aquests canvis, però, no és només una responsabilitat política o social. L'escola hi ha de jugar un paper clau: les famílies i la societat veuen en l'escola no només un dels agents que ha de vetllar per l'educació dels infants i dels joves, sinó també un agent social que els ha d'ajudar a

resoldre reptes engendrats per la societat mateix.

En aquest context, cal fomentar una mentalitat nova envers els altres, una mirada allunyada de prejudicis i estereotips. En certa manera, podríem argumentar que per formar «ciutadans del món» que acceptin viure en una societat plural i s'hi sentin còmodes, cal internacionalitzar l'escola.

La internacionalització de l'escola

El procés d'internacionalització de l'escola parteix de les premisses següents:

- El reconeixement de la diversitat de l'alumnat.
- La revisió de les programacions i les pràctiques educatives perquè aquesta diversitat es reconegui i aprofiti.
- L'aplicació de pràctiques a l'aula que promoguin l'obertura a la diversitat lingüística i cultural.
- La implicació dels estudiants en el projecte d'internacionalització de l'escola.
- L'ús de les TAC per internacionalitzar-se.
- L'adquisició del compromís d'educar els alumnes perquè esdevinguin «ciutadans globals».
- La incorporació de projectes transversals, multiculturals i internacionals en la vida quotidiana de l'escola.

Començar des de la diversitat de l'escola

Mirant el conjunt de punts que acabem d'enumerar, ens atrevim a afirmar que el

procés d'internacionalització de l'escola ha de partir, en primer lloc, de la interculturalitat i diversitat que ja existeix a l'aula. Una manera senzilla de començar és mitjançant la incorporació de les cultures de l'alumnat en els temes que es tracten dins el currículum. Per exemple, temes com ara els oficis, els mitjans de transport o els pobles i les ciutats poden tractar-se des d'una perspectiva àmplia en la qual es representin les cultures de tots els nens i nenes de l'aula i no només la cultura que l'escola representa com a institució. És important, per exemple, que les famílies d'origen immigrant aprenguin elements del nostre folklore (contes, cantarelles, cançons, festes...), però també és necessari que les famílies autòctones s'apropin a les cultures al·lòctones.

Aquesta perspectiva planteja, com a mínim, dos reptes. D'una banda, l'articulació del currículum ha de ser flexible per poder donar respostes a les necessitats canviants de cada grup classe. De l'altra, l'escola i les famílies han d'establir relacions i vincles participatius més estrets que els actuals. Portar a terme tasques conjuntes no ha de ser necessàriament una feina feixuga. Es pot demanar a les famílies que llegeixin amb els seus fills unes obres determinades, mirin plegats un programa de televisió o escoltin un programa de ràdio i després reflexionin sobre quines actituds culturals s'hi promouen. Aquest debat pot continuar després a l'escola, des d'on es pot treballar perquè els infants o els joves desenvolupin una consciència intercultural crítica i siguin capaços de reconèixer i superar estereotips i prejudicis. Així, doncs,

64 Interculturalitat

cal que des de l'escola es promoguin projectes centrats en el patrimoni de diverses cultures (sense limitar tampoc les cultures a les representades a l'escola i al barri) alhora que es potenciï, per exemple, l'ús educatiu de la xarxa de museus per a propòsits interculturals.

Finalment, cal tenir present que quan parlem de portar a terme noves pràctiques a l'aula, sovint ens centrem en la reflexió sobre com les podem enriquir a partir de la integració de la diversitat de llengües i cultures que aporta l'alumnat, però ens oblidem del fet que el professorat també és portador d'aquesta diversitat. Aquest pot ser un punt de partida que permeti a l'alumnat reflexionar sobre com es reacciona davant de l'altre. Es pot treballar sobre els sentiments i les reaccions de l'alumnat envers la parla i l'actuació del docent. L'aula pot convertir-se en l'espai òptim per explorar qui és l'altre i què vol dir ser l'altre. El professorat, en permetre que l'alumnat l'analitzi culturalment, ajuda els seus membres a prendre consciència de les seves identitats individuals i a acceptar-les. Per als infants i els joves, partir de l'observació de l'altre per arribar a l'anàlisi d'un mateix és menys amenaçador i més fructífer.

Reflexionar

Cap tasca escolar no hauria d'acabar amb activitats centrades exclusivament en els resultats obtinguts. És necessari, per exemple, que l'alumnat reflexioni sobre com s'ha arribat a un consens en la presa de decisions, sobre quines diferències de

pensament i sinergies diverses han sorgit dins els grups i com s'han conciliat. Aquesta pràctica ajuda els nois i les noies a entendre que tots som «diferents però iguals», fet que els prepara per acceptar la diversitat. Un cop saben què vol dir treballar de manera col·laborativa, estan preparats per dur a terme tasques d'aquest tipus conjuntament amb alumnat d'escoles d'altres països. Naturalment, aquest procés és integrat als altres passos que l'escola faci per internacionalitzar-se de debò.

La participació en projectes d'intercanvi o projectes internacionals com ara els programes COMENIUS o E-twinning permeten al professorat i a l'alumnat compartir les seves experiències i els seus descobriments, però també trobar un espai on es pot fer una tasca conjunta, com ara aprofundir sobre un tema curricular vist des de dues perspectives. L'ús del correu electrònic, dels fòrums, dels blocs i de plataformes educatives, com ara Moodle, facilita aquesta tasca i permet implicar els estudiants en el projecte d'internacionalització de l'escola.

Tot i que hi ha un gran nombre d'escoles d'arreu de Catalunya que han portat o actualment porten a terme un projecte internacional d'aquest tipus, sovint en aquests projectes només hi participen una o dues classes (normalment en hores dedicades a la llengua estrangera). Tot i que és una bona estratègia per començar, si no s'involucra tot l'alumnat en el procés d'internacionalització de tota l'escola, els seus efectes seran massa limitats. L'aspecte internacional hauria de ser present a

tots els àmbits: professorat, alumnat, administratiu, de la comunitat escolar (és a dir, amb les famílies com a participants) i com a part integrada en la programació (Crowther *et al.*, 2000). Per tant, és important introduir elements d'internacionalització que vagin més enllà dels projectes internacionals per poder arribar a un ventall més ampli de membres de la comunitat educativa.

Com s'ha dit anteriorment, realitzar un projecte entre escoles és una bona manera d'obrir les aules al món exterior. Per vetllar per l'educació de la ciutadania és aconsellable introduir en la programació activitats o projectes que estiguin relacionats amb la dimensió europea i internacional i que donin als alumnes l'oportunitat de reflexionar sobre els valors i el patrimoni cultural que tenen en comú totes les nacions i les cultures. També cal enfocar el currículum de manera que obligui l'alumnat a reflexionar sobre els canvis que es donen en els espais polítics i culturals actuals i els canvis viscuts històricament per les societats. Cal observar quin impacte tenen aquests canvis en la vida quotidiana de cadascú i permetre als nois i noies descobrir per ells mateixos l'impacte que les polítiques locals, nacionals i de la Unió Europea poden tenir sobre les seves vides. Per exemple, es pot parlar i explorar les maneres com el sistema d'ensenyament a Espanya estan canviant per tal de satisfer els requisits nous de la Unió Europea i com això afecta les pràctiques d'aula. Tanmateix, l'alumnat hauria de ser conscient que també pot ser un agent dels canvis socials i polítics participant en activitats de

la comunitat o en activitats internacionals com ara els fòrums mundials.

Completar el cercle

Òbviament, el procés d'internacionalització d'una escola implica mirar cap a fora, més enllà de les seves parets i fins i tot més enllà de les fronteres del propi país. Moltes vegades els projectes internacionals s'organitzen com a intercanvis culturals, fet que pot constituir una experiència enriquidora, però no sempre s'hi incorporen aspectes de la globalització que puguin ajudar els alumnes a entendre els efectes que tenen les seves accions en altres parts del món. Per exemple, entendre que el fet que puguin gaudir d'uns preus competitius a la botiga de roba que tenen prop de casa té repercussions en l'economia de països molt llunyans, els pot ajudar a esdevenir ciutadans crítics.

Els projectes que contribueixen a la veritable internacionalització de l'escola, doncs, són aquells que posen a l'abast de l'alumnat la possibilitat de tenir «un altre punt de vista» sobre temes quotidians, però també sobre qüestions socials i econòmiques. Per exemple, en un projecte entre una escola de Catalunya i una altra d'un país de l'est d'Europa, es pot treballar el tema dels tancaments i l'obertura de fàbriques en un país i en l'altre. Això probablement farà paleses perspectives diferents sobre el tema, fet que enriqueirà la construcció del saber crític. Creiem que els projectes entre escoles que incorporen aquests elements de reflexió poden ser molt més educatius a l'hora de formar ciutadans

66 Interculturalitat

crítics i responsables i són els que veritablement contribueixen a la internacionalització de l'escola.

Les xarxes virtuals i les noves tecnologies han portat nous paràmetres a les relacions socials que, simultàniament, imposen paradigmes nous sobre la globalització i la internacionalització. Ha sorgit la necessitat de vetllar per l'ensenyament transcultural: l'educació per a la ciutadania del món. Ésser ciutadà del món globalitzat requereix entendre les connexions entre els ciutadans del món i saber participar en xarxes socials. Els mateixos instruments que existeixen com a conseqüència de la globalització (Internet, els sistemes d'economia basats en el mercat lliure, els sistemes globals de comunicació) poden constituir un recurs docent per explorar els nexes globals entre països (és a dir, els seus vincles econòmics, polítics, socials i culturals). Paral·lelament també esdevenen recursos per explorar els conflictes i les resolucions de conflictes generats per la interconnectivitat entre els diversos membres d'una comunitat, en el nostre cas, entre alumnes, professorat i famílies. No cal dir que les contradiccions aparents que existeixen en un món globalitzat poden ser examinades conjuntament per docents i alumnes amb la finalitat de desenvolupar plegats un «coneixement cultural crític».

Les societats sempre canvien i allò que ara necessita la nostra són mitjans i recursos per educar i formar ciutadans conscients i capaços de viure en una societat sempre canviant en la qual tenen responsabilitats a assumir. Evidentment, això no

és una tasca senzilla. Cal treballar per canviar actituds i ampliar coneixements amb l'objectiu de desenvolupar la capacitat de reflexió crítica necessària per adquirir una consciència intercultural. Per fer-ho, cal començar a partir de la realitat de l'aula i de l'escola per sortir al barri, al poble i al món.

Referències

- ARNESEN, A. (2000). «Masculinities and ethnicities at play: A discourse analysis of conflict in a Norwegian classroom», a: *Pedagogy, Culture and Society*, 8 (2), p. 157-172.
- CROWTHER, P.; JORIS, M.; OTTEN, M.; NILSSON, B.; TEEKENS, H.; WÄCHTER, B. (2000). *Internationalisation at home: A position paper*, Amsterdam. European Association for International Education, Drukkerij Raddraaier.
- TRUJILLO SÁEZ, F. (2002). «Towards interculturality through language teaching: Argumentative discourse», a: *Revista de Filología y Su Didáctica*. 25, p. 103-120.

L'article recull el que pensen, saben i diuen els infants i els joves de Catalunya sobre el desenvolupament sostenible, les condicions de la pau i la diversitat cultural a partir dels textos recollits en el programa «L'escola al Fòrum 2004". L'anàlisi serveix per a la reflexió i la pràctica educativa.

La veu dels infants i joves de Catalunya: El desenvolupament sostenible, la diversitat cultural i les condicions de la pau «El món on ens agradaria viure»

*Anna Bastida, Ester Casals,
Maria Masip, Juli Palou, Josefina
Recasens, Cèlia Torres¹*

Un conjunt de professionals de l'educació, en el marc de les facultats de Formació del Professorat i de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, conjuntament amb professionals de l'Educació Primària i Secundària, des de diferents disciplines – Llengua, Pedagogia, Sociologia i Didàctica de les Ciències Socials– vam considerar una avinentesa sense precedents la possibilitat d'aprofitar i analitzar a fons els documents aplegats a través del programa «L'Escola al Fòrum» que Marta Mata ens va llegir i a la qual restem molt agraïts. El material aplegat resulta equivalent a una enquesta de grans dimensions i conté aportacions de l'alumnat de totes les etapes educatives no universitàries a l'entorn de tres temes substancials pel que fa a la realitat del món en què vivim: el

1. Podeu consultar la publicació sencera a: Publicacions Universitat de Barcelona. Col·lecció OMADO. 2009. ID: <<http://hdl.handle.net/2445/9663>>.

desenvolupament sostenible, les condicions de la pau i la diversitat cultural.

Després d'analitzar meticulosament i profunda els materials realitzats pels infants i joves en gairebé 1.000 centres de Catalunya en més de 8.000 grups d'alumnes acompanyats i guiats pels seus corresponents ensenyants (9.399 textos, 4.067 dibuixos, 1.450 realitzacions plàstiques), se'n va escollir una mostra que té el valor de ser la representació del sostre més alt de compromís, participació i línia de treball conjunt dels centres. És per això que tenim una visió no completa però sí ben representativa de la realitat educativa present a Catalunya a l'entorn dels conceptes, pensaments, reflexions, vivències i valors dels tres eixos que ens situa en un punt de partida interessant per seguir construint l'educació de qualitat que tots desitgem.

El programa era dirigit tant a infants i joves de 3 a 18 anys com als seus mestres i familiars, i tenia com a objectiu *«sensibilitzar el col·lectiu escolar en la responsabilitat envers la societat globalitzada del futur, instar-lo a prendre una posició en aquest desafiament, convidar-lo a reflexionar sobre els valors i els tres eixos temàtics del Fòrum, implicar-lo activament en la recerca de respostes i promoure la participació en l'esdeveniment del 2004 mitjançant la presentació de propostes que responguessin al lema: El món on ens agradaria viure»*.

Aquest article és també el retorn i l'agraïment a totes aquelles persones que d'una o altra manera hi van participar i van

fer-lo possible, i especialment a la Marta Mata i també a la M. Josep Udina, que hi ha estat al darrere des de llavors fins ara.

Davant dels materials estudiats podem dir que s'hi dibuixen tres tipus de representacions que acompanyen els nivells de treball i aprofundiment dels diferents grups d'alumnes, i solen tenir relació amb l'edat i el curs escolar. D'una banda trobem que l'aprenentatge és un resultat estretament lligat a la transmissió d'informació obtinguda de la realitat o transferida pels mestres i l'escola. En una altra vessant, l'aprenentatge dóna com a resultat una posició individual i un procés propi d'enfocament de la realitat. En un tercer moment es dibuixa, encara que feblement, que l'aprenentatge és vist com un procés de construcció social. Aquest triple punt de partida creiem que facilita i obre possibilitats per construir eines de canvi i/o millora als ensenyants, a les famílies i a les institucions.

En tots els centres escollits en la mostra, el treball realitzat ha estat pres com un projecte d'escola i, per tant, els resultats han estat sistemàtics i interessants d'analitzar pel fet de ser fruit d'un enfocament orientat al problema o/i al projecte, i pel fet de ser transversal ha calgut segurament renunciar a l'organització i l'estructura sistèmica pròpia de l'activitat escolar, experimentant i aconseguint una manera diferent de construir coneixement. Podem dir, però, que s'hi han acabat reflectint d'una o altra manera moltes de les aportacions que els infants i joves de Catalunya varen fer amb motiu del Fòrum de les Cultures durant el curs 2003-2004.

El conjunt del treball recull, a banda del que han dit els infants i els joves, algunes reflexions que ens interpel·len a tots, tal com un grup de 2n d'ESO deia: *per què no preguntem als que viuen als països pobres a quin món els agradaria viure?*

El desenvolupament sostenible

Respecte al **desenvolupament sostenible**, podem considerar que els infants i joves tenen un coneixement ampli de la realitat socioambiental. Si ho jutgem a partir del discurs escrit i descrit en els seus treballs, han entès la situació i a més han estat capaços de fer-ho amb gran riquesa de matisos.

Els més petits esmenten problemes relacionats amb les deficiències ambientals de l'entorn immediat, com *el soroll o la brutícia*, mentre que els grans esmenten els desequilibris mundials i la destrucció dels recursos com la *fam o l'opressió*. En totes les edats trobem també referències a altres menes d'impactes com la destrucció d'hàbitats o la intoxicació ambiental per la *contaminació de l'aigua o de l'aire*, a la pèrdua de biodiversitat o a l'esgotament dels recursos com els combustibles i l'aigua potable.

Troblem l'expressió dels millors desitjos i les millors intencions en tot l'alumnat: els petits posen en joc els seus sentiments i esmenten amics i parents, encara que els continguts són sovint frases fetes, tòpics o frases repetides. En acabar l'Ensenyament Primari, es comença a veure un pas important en l'elaboració dels pensaments,

potser menys espontanis, però en un procés d'elaboració més autònom. Els més grans, en canvi, tenen una visió més sistèmica, veuen que l'abast del problema és gran i no està gaire a les seves mans, encara que sempre deixen un espai per a l'esperança en el canvi. Somnien un món diferent, encara que de moment la seva descripció no s'escapa dels tòpics repetits a altres edats: respecte al medi, reciclatge, etc.

S'observa també quelcom important: la interiorització d'una cultura democràtica. Tots han entès, dels més petits als més grans, que cal participar, però que els polítics han de respondre, s'han de comprometre i els han d'escoltar.

Tanmateix, el seu discurs també revela equívocs respecte d'alguns conceptes que, o bé han estat mal compresos o s'han entès de forma superficial, així com també l'assumpció de certs tòpics, d'altra banda molt estesos en la nostra societat.

En aquest sentit, remarcaríem especialment la tendència a contrarestar allò que no agrada situant-se en l'extrem oposat, d'una manera poc ponderada o excessivament ingènua. Així, a l'artificialització galopant del nostre entorn, s'hi oposen amb una mistificació acrítica d'allò que és «natural»: tot el que és natural és bo. Per exemple, fan referència a la desitjable utilització de productes «naturals» i neguen indiscriminadament la utilitat de qualsevol producte químic.

De manera semblant, contraresten l'enfocament econòmic predominant en l'ús

dels recursos naturals, amb un posicionament extremadament purista, en el sentit que no es poden tocar els recursos naturals, fins a criminalitzar qualsevol activitat extractiva: tallar arbres es veu com un delictes. No imaginem la possibilitat de fer un bon ús i una bona gestió dels recursos, per exemple, dels boscos o de l'aigua, sinó que neguen ingènument qualsevol intervenció.

No podem deixar de constatar que si bé l'anàlisi de la situació és prou fina, la proposta de solucions queda molt poc elaborada en totes les edats i nivells diferents. El reciclatge s'utilitza per a tot, fins i tot per als residus nuclears; les solucions són molt simplistes, proposen o bé reciclar l'aigua o estalviar-ne, però no saben què més s'hi pot fer.

Certament, han comprès que es tracta d'un problema intergeneracional, que no és d'avui i que no acaba demà, sinó que té un llarg recorregut i que els impactes tenen més conseqüències a llarg termini que no pas a curt.

Comprenen que és una problemàtica social i ambiental global, són més realistes que catastrofistes, encara que hi ha una certa sensació de viure en una situació límit, amb una certa alarma, de situació final, per a alguns –els més grans.

Observem, en conjunt, la transmissió d'un cert sentiment de culpa i és per això que aleshores, en contrapartida, mostren la seva solidaritat o generositat. S'ha sacralitzat en certa manera la problemàtica ambiental i les solucions sembla que han de

venir de més amunt, encara que nosaltres hem de redimir la culpa. S'ha aconseguit un bon nivell de comprensió respecte de la importància i la dimensió del problema, però encara no s'han despertat les accions creatives ni possibles a l'abast.

La diversitat cultural

Respecte de **la diversitat cultural**, des dels més petits fins als més grans mostren una clara consciència que la diversitat física, cultural o lingüística fa que el món es presenti com un tapís no uniforme, teixit amb sentiments i intencions de tota mena. Ara bé, al capdavant és un tapís que tots ajudem a teixir, la qual cosa posa en relleu una qüestió molt important: sigui quina sigui l'aparença o la condició, tothom ha de ser tractat com allò que és: un ésser humà. Aquest és un principi que reclamen els més petits i que apareix, de manera explícita o implícita, en totes les manifestacions analitzades.

L'altre, cal acceptar-lo. Aquesta acceptació comporta el seu reconeixement i aquest és l'únic camí que pot conduir cap a l'amistat personal o cap al compromís social per al bé comú. En aquest sentit, la solidaritat apareix com un apropament, com la capacitat d'entendre les necessitats de les persones que pateixen i, en darrera instància, de prendre compromisos orientats cap a la creació d'un món més just.

Que el món en què vivim no és el millor dels mons possibles sembla un axioma fora de discussió. Els nois i noies més grans són

els que fan ús de manera més clara i decidida del mot «injustícia». El món és injust perquè hi ha un gran desequilibri entre països rics i països pobres, perquè molts pobles viuen sota condicions d'exploració inadmissibles, perquè la riquesa està molt mal repartida, etc. En definitiva: les lleis que regeixen el mercat són la raó principal dels grans desequilibris.

En general, la barreja de cultures i de llengües es considera un enriquiment. Tots aprenem de tots i així tots en sortim amb algun benefici. Ara bé, aquesta acollida –com bé reflecteixen algunes de les manifestacions analitzades– no és exempta de problemes. Sempre hi ha una tensió entre allò que cal preservar i allò que cal modificar. Són els altres els qui s'han d'adaptar a la nostra manera de fer o som nosaltres els qui fem concessions tal vegada fins al punt d'arribar a perdre la nostra pròpia cultura?

A continuació hem de destacar que en moltes manifestacions hi ha una mena d'excés en allò que convenim a qualificar de políticament correcte. El contacte de llengües, de cultures, de representacions del món diferents, i en ocasions oposades, genera neguit, malestar i incomprendiments.

És cert que sovint ens enriqueix entrar en contacte amb altres maneres de fer i de sentir. Al mateix temps, però, també és cert que la confluència de concepcions del món diferents, de maneres no coincidents de parlar del món, comporta un cert dramatisme.

Les condicions de la pau

Sobre **les condicions de la pau**, la majoria dels infants i del joves es declaren partidaris de la pau i rebutgen totalment el fet de fer la guerra sense trobar-hi cap justificació, tot i que hem de considerar la concreció donada d'acord amb els distints matisos i nivells de coneixements que expressen a mesura que augmenta l'edat de l'alumnat.

Són conscients del fet que la societat on viuen és més violenta i agressiva que justa i envoltada de pau, però reclamen la solució als conflictes demostrant estimació, solidaritat i el perdó cap als altres, en el cas dels més petits, i ja entrada l'etapa adolescent manifesten la necessitat de reclamar i demanar el respecte pels Drets Humans i per una societat més democràtica.

Creuen que la pau s'ha de cercar a partir d'una actitud i d'un comportament que s'inicia en un mateix i que després transcendeix al col·lectiu, encara que a vegades no saben trobar el camí per poder potenciar-la, i des de l'entorn social més proper tampoc troben les respostes esperades.

En algunes ocasions sorgeixen aspectes massa bucòlics en el tractament d'un món millor i en pau, però després van més enllà en considerar que la pau és un concepte universal i positiu per a tothom i que s'ha d'adquirir consciència dels conflictes per poder canviar el món i fer possibles les utopies.

Tenen consciència i saben diferenciar bé allò que és bo i allò que no ho és i consideren que la pau no és només absència de guerra. Els més petits manifesten una sensibilitat major cap al patiment de les persones i sobretot dels infants durant i després de la guerra, i reclamen el dret a la felicitat dels nens i les nenes del món.

Els més grans troben que després d'una guerra cal buscar mecanismes democràtics per arribar a una societat on les persones no pateixin i gaudeixin de justícia i pau.

Tot i que no aprofundeixen gaire en el terreny conceptual, saben discernir entre els distints tipus de violència bèl·lica, de gènere, social, etc., que trobem al nostre món. L'alumnat més gran és capaç de diferenciar i parlar d'una violència directa i una violència indirecta o estructural, de la qual de vegades es deriven els conflictes armats.

A vegades, aquest alumnat manifesta un sentit catastrofista de la vida i del món on viuen. Es mostren passius i resignats envers actuacions injustes en el món. Aquest sentiment d'impotència en ocasions es camufla en una espècie de rutina que els fa insensibles a tot allò que es relaciona amb notícies violentes, de mort i de desastres bèl·lics.

Dels més petits als més grans, la majoria creu que en els conflictes armats no hi ha guanyadors ni perdedors, i que la solució a les guerres passa pel diàleg, el coneixement i el respecte a les altres cultures.

Consideren la pau una situació fràgil i que costa d'obtenir, fins i tot, en entorns propers. Fan autocrítica de les actuacions pròpies que els impulsen a la violència cap als altres.

Defineixen, en la majoria dels casos, l'objectiu de la guerra com un factor purament econòmic i de control de recursos; expliquen que aquests interessos fan que no es vulguin trobar alternatives a les guerres i als conflictes mundials per part dels estats. Això els fa sentir encara més vulnerables i impotents davant les guerres i els fa pensar en el món que tindran els seus descendents.

En general, però, copsem en els seus escrits una dualitat que es mou entre el pessimisme i la impotència davant la realitat de la guerra i l'optimisme i la necessitat de cercar camins de pau a partir del diàleg per construir un món millor.

Conclusions

Com a **conclusions** podem dir del resultat de l'anàlisi dels treballs dels infants i joves de Catalunya que són realistes, que tenen por, que saben, que es malfien, que pateixen pels altres, que repeteixen tòpics, però en tot cas ens ha fet arribar el millor d'ells i elles, els millors sentiments, els millors desitjos, els millors propòsits. Una vegada situats en la proposta plantejada pels docents, trobem en els escrits un coneixement ampli de la realitat present, amb gran riquesa de matisos.

El pas pel sistema educatiu fa que l'alumnat demostrï que guanya en capacitat per elaborar els propis pensaments. En relació amb els escrits dels més grans, podem dir, per una banda, que no són tan espontanis i, per l'altra, que mostren més capacitat per acumular informació que no pas per relacionar-la.

Comprenen la dimensió dels problemes, els quals, en el món globalitzat on ens ha tocat viure, són d'abast mundial i de llarg recorregut, i que cal treballar a curt i a llarg termini.

Hem constatat un cert sentiment de culpa, perquè creuen que podrien fer més del que fan. Ara bé, veuen clarament que els veritables responsables són les grans potències mundials i els polítics poderosos.

En els seus escrits hem trobat elogis potser innocents de la diversitat, que contrasten amb un cert dramatisme, malestar, incomprensió respecte de les persones que arriben de fora, fins i tot una certa desconfiança.

Veiem que se senten ciutadans d'un món on la violència i l'agressivitat són més presents que la justícia i la pau. Els més petits aposten pel perdó cap als altres, mentre que els més grans remetent a la necessitat de respectar els Drets Humans. Consideren, però, una utopia aconseguir ara, per exemple, que cap infant del món –els tenen molt presents i s'hi senten propers– pateixi, mori o sigui explotat.

Hi ha poques referències a la violència

més propera, com la delinqüència i els maltractaments. Observem una certa vulnerabilitat i impotència davant la injustícia, la desigualtat i la discriminació. També una certa limitació a trobar-hi les causes: els interessos econòmics són, pel que sembla, els culpables de gairebé tot.

El diàleg és l'única manera possible de resoldre-ho tot. No apareixen altres fórmules que, si bé parteixen del diàleg, van més enllà, com la negociació, l'acord, el pacte, el consens d'alternatives, etc.

Constatem que la capacitat de l'alumnat per imaginar nous escenaris, noves maneres de viure, és limitada. La capacitat en els processos té un camí per recórrer llarg.

Els conflictes (condicions de la pau), els impactes (desenvolupament sostenible), les diferències (diversitat cultural) són diferents cares d'una mateixa moneda. Els nois i les noies expressen en els seus textos la necessitat d'evitar-los. No tenen en compte que cal aprendre a conviure enmig de conflictes que són consubstancials a les relacions que estableixen les persones en aquest món. Per a ells i elles es tracta de negar la possibilitat de la seva existència. Amb unes altres paraules: posen en una zona d'ombra els conflictes greus, en comptes d'aprofundir en com cal abordar-los.

Els costa imaginar, per exemple, que els conflictes es poden resoldre per la via pacífica. O bé que els impactes en el medi natural, del qual nosaltres també formem part, són inevitables; no preveuen la pos-

74 Recerca

sibilitat de fer un bon ús i una bona gestió dels recursos. De la mateixa manera, les diferències són viscudes com a valor, però oblidant que n'hi ha moltes que justifiquen la marginació o fins i tot l'exclusió.

En definitiva, us presentem la visió del món dels infants i del jovent de Catalunya

pel que fa a temes indiscutiblement importants en l'àmbit social, les expectatives que es fan i quins desitjos tenen per al futur, i al final de la publicació, apuntem algunes possibles accions que entre tots podríem fer i que us animem a llegir.

Sol·licita el préstec gratuït dels
KITSCAIXA VALORS al teu Centre de Professors

Més informació: www.laCaixa.es/ObraSocial · 902 22 30 40

KITSCAIXA VALORS

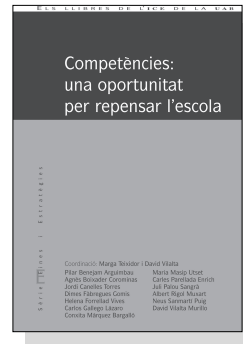
Créixer amb valors

Des de l'Obra Social "la Caixa" posem a disposició dels professors i els alumnes de primària aquest recurs educatiu amb la voluntat de reforçar, des de l'escola, els valors ètics i de convivència.

Els KITSCAIXA VALORS s'organitzen en tres kits amb materials fàcils d'utilitzar, polivalents i atractius, pensats per plantejar diverses qüestions relacionades amb el coneixement d'un mateix i la relació amb els altres.

Obra Social
Fundació "la Caixa"

Competències: una oportunitat per repensar l'escola

Jaume Cela

Marga Teixidor i David Vilalta han coordinat els articles d'un llibre que ha publicat l'ICE de la UAB. El resultat és una eina molt valuosa per ajudar els col·lectius docents a reflexionar i a elaborar un currículum per competències.

Crec que no és exagerat afirmar que la gran majoria d'escoles del nostre país estan revisant la seva feina a la llum d'aquest nou enfocament, tot i que, com acostuma a passar, hi ha escoles que ja treballaven per competències sense saber-ho. Una cosa semblant sorprenia el personatge de Molière, que parlava en prosa sense ser-ne conscient.

El llibre té moltes virtuts. Esmentar-les totes ocuparia un espai a la revista que no tinc i he pensat resumir-les en les dues més importants.

TEIXIDOR, Marga; VILALTA, David (Coord.). *Competències: una oportunitat per repensar l'escola*. Barcelona: UAB, Institut de Ciències de l'Educació, 2010

La primera és veure com els autors i les autores aconseguen fer-se entendre, com exposen les seves opinions amb rigor però tenint present el caràcter divulgatiu que han de tenir els llibres que es publiquen en aquesta col·lecció. Unir teoria i pràctica sense que es notin les costures –potser perquè no han d’existir– no és gens fàcil i aquest llibre presenta una feina molt ben feta en aquest sentit.

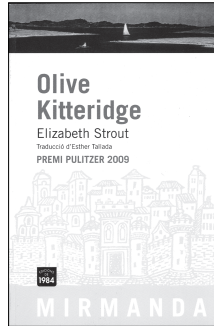
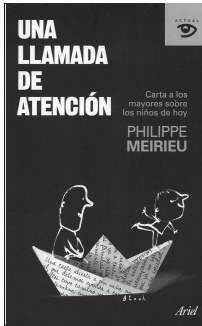
Els coordinadors han dividit l’obra en dues parts. A la primera, sota el títol d’«Una mirada des de l’acció educativa», s’hi apleguen els articles més generals, com ara el que tracta l’enfocament competencial del currículum o altres de vinculats al paper del mestre, de l’aula o de l’escola.

La segona part està formada pels articles que parteixen d’uns determinats sabers. El títol és prou evident: «Una mirada des dels sabers», perquè és des dels sabers que es creen situacions significatives que permeten «experimentar, compartir idees, qüestionar, argumentar i portar elements per a la reflexió amb la finalitat de garantir un espai ric de comunicació i aprenentatge», com diuen Teixidor i Vilalta en el pròleg.

La segona virtut la trobem en la qualitat professional de l’equip que ha elaborat cada capítol. Són mestres de diferents etapes i nivells que tenen un bagatge teòric i pràctic posat a prova des de fa molt de temps. Un conjunt de cavallers i dames de l’educació del nostre país que tenen el cul pelat –i ja em perdonareu la metàfora– d’estar a l’aula i de reflexionar sobre la feina que s’hi fa. En dic els noms per ordre

alfabètic, com passa a les pel·lícules amb els grans actors i actrius que hi tenen un paper destacat i complementari: Pilar Benejam, Agnès Boixader, Jordi Canelles, Dimas Fàbregas, Helena Forrellad, Carlos Gallego, Conxita Màrquez, Maria Masip, Carles Parellada, Juli Palou, Albert Rigol, Neus Sanmartí i David Vilalta.

Mentre llegia aquest llibre, que tots hauríem de conèixer, llegir, rellegir i comentar a les escoles, recordava aquella mestra que quan es va començar a parlar de construir un currículum per competències em deia que era el de sempre, però amb els noms canviats. Doncs no, estimada mestra. Quan has llegit aquest llibre ets encara més conscient que les competències són, com indica el títol de l’obra que avui ressenyo, una oportunitat per repensar l’escola i aquest és un compromís ineludible que cap mestre, ni cap escola, pot eludir.

Novetats bibliogràfiques

Biblioteca Rosa Sensat

ALEGRET, Joana; CASTANYS, Elisenda; SELLA-RÈS, Rosa. *Alumnado en situació de estrès emocional*. Barcelona: Graó, 2010 (Escuela Inclusiva; 4).

Extracte de l'índex:

El estrès emocional; Conocer al alumno; ¿Qué podemos hacer?: la intervención educativa; Relaciones entre profesionales y familias.

AMES, Patricia; ROJAS, Vanessa; PORTUGAL, Tamia. *Continuidad y respeto por la diversidad: Fortaleciendo las transiciones tempranas en Perú*. La Haya: Fundación Bernard Van Leer, 2010 (Cuadernos sobre Desarrollo Infantil Temprano; 56s).

Anuari estadístic de Catalunya 2010. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya, 2010.

CALAF, Roser; FONTAL, Olaia. *Cómo enseñar arte en la escuela*. Madrid: Síntesis, 2010.

Extracte de l'índex:

Argumentos que justifican la enseñanza del arte como necesidad latente en la escuela o ¿para qué sirve la educación artística?;

Replanteamientos de la finalidad y el sentido del arte en la escuela; Los contenidos en la educación artística: entre la costumbre y la innovación; Criterios metodológicos y estrategias para enseñar arte en la escuela; Enseñar procedimientos y actitudes relacionados con la comprensión del arte en su contexto; ¿Que tenemos a nuestro alcance? Salir del aula y acudir a los museos de arte.

Cultura de pau i educació per a la ciutadania: estudi comparatiu de diferents llibres de text d'ESO a Catalunya. Barcelona: Federació Catalana d'ONG per la Pau, 2009.

DAVID, Myriam; APPELL, Geneviève. *Lóczy, una insólita atención personal*. Barcelona: Octaedro: Rosa Sensat, 2010 (Temas de Infancia; 25).

Extracte de l'índex:

Presentación de Lóczy; Principios fundamentales; Organización de los grupos y unidades de vida; Las actividades de atención personal; Juego libre y actividades autónomas; La estructura institucional.

La educación inclusiva: De la exclusión a la

plena participació de todo el alumnado. Climent Jané (coord.). Barcelona: Universitat de Barcelona: ICE, 2009 (Cuadernos de Educación; 56).

Extracte de l'índex:

Aportacions al concepte de inclusió. La posició de les organismes oficials; Transformar per adaptar, adaptar per incloure: una mirada psicoeducativa a l'educació inclusiva; Participació de tot el alumnado. Anàlisi de les barreres més rellevants i com superar-les; El treball col·laboratiu entre el professorat com a estratègia d'inclusió; Desenvolupant sistemes d'educació inclusiva.

GALLEGO, José Luis. *I això, on va?: Guia pràctica del reciclatge*. 2a ed. Barcelona: Viena, 2009.

Gènere, TIC i videojocs. Adriana Gil, Montse Vall-llovera (coords.). Barcelona: UOC, 2009 (Tic-Cero; 27).

Extracte de l'índex:

Gènere i videojocs: una revisió de la literatura científica: anàlisi de rols i estereotips sexistes en els videojocs, els videojocs com a laboratori d'identitats i subversió d'estereotips; Els videojocs com a eina de socialització en el món de les tecnologies de la informació i de la comunicació; Socialització i relacionalitat en l'ús i apropiació de les TIC; Repensant el gènere dels videojocs.

Intercanvi de mirades sobre la infància: Recull d'articles del butlletí Inf@ncia (2008). Barcelona: Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria d'Infància i Adolescència, 2010 (Infància i Adolescència; 3).

Els Marges de la moral: Una mirada ètica a l'educació. Joan Carles Mèlich, Agnès Boixader (coords.). Barcelona: Graó, 2010 (Micro-macro Referències; 12).

Materiales y recursos didácticos en contextos comunitarios. Barcelona: Graó, 2010 (Acció Comunitaria y Socioeducativa; 12).

Extracte de l'índex:

Los materiales didácticos como recurso en la acción comunitaria; La educación en los escenarios comunitarios; Las tecnologías de la información y la comunicación en la educación social; La educación intercultural y los materiales didácticos; Materiales didácticos en los museos; Materiales web para personas adultas; Del papel al multimedia. Los materiales didácticos para la educación afectivo-sexual; La biblioteca como centro de recursos educativos para la comunidad.

MEIRIEU, Philippe. *Una llamada de atención: Carta a los mayores sobre los niños de hoy*. Madrid: Ariel, 2010 (Actual; 2).

...i cada mes una novel·la sobre els mestres, i els alumnes...

STROUT, Elizabeth. *Olive Kitteridge*. Barcelona: Edicions de 1984, 2010 (Miranda; 74).

Tot aprofundint en el sentit de la vida i en el coneixement de si mateixa, l'Olive Kitteridge desgrana l'espècie i el menú de la condició humana. Mestre d'escola jubilada, observa en la proximitat i en la distància els canvis, petits i grans, els tràngols dolorosos i les alegries més íntimes que es produeixen dins seu i en els habitants del petit poble de Maine a Nova Anglaterra, on ha viscut trenta anys de la seva vida. Aquesta obra va ser guardonada amb el premi Pulitzer 2009.